

vlaams
vredesinstituut

2010

J A A R V E R S L A G

2010

J A A R V E R S L A G

Inhoudstafel

	VOORWOORD	5
1	WAPENHANDEL EN -PRODUCTIE	9
1.1	Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel	10
1.2	Onderzoek in het kader van een Vlaams wapenhandeldecreet	15
1.3	Onderzoek naar vuurwapens in België	17
1.4	Analyse van het Gemeenschappelijk Standpunt van de EU over wapenhandel	18
1.5	Tussenhandel in wapens en dual-use goederen: internationaal kader en Belgisch controleregime in kaart gebracht	19
1.6	Amerikaanse tactische kernwapens in Kleine Brogel	24
1.7	Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2010	25
2	VREDE EN SAMENLEVING	27
2.1	Vredesopvoeding en onderwijs	28
2.2	Herdenken en herinneren	34
2.3	Jongeren en geweld	37
3	ONDERSTEUNING VAN HET PARLEMENTAIRE WERK	39
3.1	Betrokkenheid bij parlementaire activiteiten	40
3.2	Advies	42
3.2.1	Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2009	43
3.2.2	Advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen: herinnerings- en vredeseducatie	46
3.2.3	Advies bij de International Declaration on Flanders Fields	48
3.3	Documentatiecentrum	50

4	EVALUATIERAPPORT VAN DE WETENSCHAPPELIJKE RAAD	51
4.1	Voorwoord	52
4.2	Onderzoeksrapporten	54
4.2.1	Vlaamse buitenlandse handel in wapens en <i>dual-use</i> producten 2009	54
4.2.2	'Het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en <i>dual-use</i> goederen' en 'Het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en <i>dual-use</i> goederen'	55
4.2.3	'Over positieve en negatieve vrede. Vredesopvoeding voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: Definitie van het concept en analyse van het aanbod van projecten'	57
4.3	Achtergrondnota's	59
4.3.1	Oorlogsherdenking herdacht	59
4.3.2	Amerikaanse tactische nucleaire wapens in Kleine Brogel binnen de context van de hedendaagse internationale ontwikkelingen	60
4.3.3	Een Vlaams decreet inzake de buitenlandse handel in militaire goederen	61
4.3.4	Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende Europese defensiemarkt	61
4.4	Adviesnota's	62
4.4.1	Advies bij het jaarverslag van de Vlaamse Regering over wapenhandel in 2009	62
4.4.2	Advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen: herinnerings- en vredesopvoeding	63
4.5	Dank	64
5	EVALUATIE 2005-2010 EN STRATEGISCHE PLANNING 2011-2014	65
5.1	Evaluatie van de werking van het Vlaams Vredesinstituut door het Vlaams Parlement	66
5.2	Strategisch Plan 2011-2014	67

6	HET INSTITUUT	69
6.1	Situering	70
6.2	De Raad van Bestuur	72
6.3	De Wetenschappelijke Raad	74
6.4	Het Wetenschappelijk Secretariaat	75
6.5	Externe relaties	77
6.5.1	Netwerk	77
6.5.1.1	Academisch netwerk	77
6.5.1.2	Politiek netwerk	79
6.5.1.3	Contacten met het middenveld en stakeholders	81
6.5.2	Evenementen	82
6.5.3	Communicatie	84
6.5.4	Het Vredesinstituut in de pers	85
6.5.5	Publicaties in externe fora	87
7	FINANCIEEL VERSLAG	89
8	PUBLICATIES 2010 – OVERZICHT	91
8.1	Nederlandse publicaties	92
8.2	In het Engels vertaalde publicaties	94

Voorwoord

2010 was een belangrijk jaar voor het Vlaams Vredesinstituut. Inhoudelijk liet de expertise die het Vredesinstituut sinds zijn oprichting opbouwde toe om zowel in Vlaanderen als op internationaal niveau een betekenisvolle rol te spelen in zijn werkdomein. Ook wat de werking van het Vredesinstituut betreft, was 2010 een cruciaal jaar: de Raad van Bestuur werd na vijf jaar opnieuw samengesteld, en de werking werd geëvalueerd door het Vlaams Parlement. Samen met de nieuwe Raad van Bestuur werd een strategisch plan opgesteld voor de periode 2011-2014.

Met zijn onderzoek en advies staat het Vredesinstituut in de eerste plaats ten dienste van het Vlaams Parlement. Het werk van het Vredesinstituut in zijn programma Wapenhandel en –productie informeerde en adviseerde het parlement in 2010 over deze bevoegdheid, onder meer door een jaarlijkse analyse van het Vlaamse vergunningsbeleid, onderzoek naar tussenhandel, permanente opvolging van de Europese ontwikkelingen ter zake en een stand van zaken over het stationeren van kernwapens in Vlaanderen. Het onderzoek en advies in het programma Vrede en samenleving speelde onder meer in op de Vlaamse beleidsdomeinen onderwijs, jeugd, cultuur en media. Daarbij kwam bijvoorbeeld onderzoek naar vredesopvoeding en de herdenking van honderd jaar Eerste Wereldoorlog onder de aandacht.

Het werk van het Vredesinstituut werd ook buiten het parlement en in internationale context gevaloriseerd. Binnen zijn decretaal vastgelegde opdrachten, draagt het Vredesinstituut zo bij aan de (internationale) uitstraling van het parlement. De uitnodiging van de Verenigde Naties (UNIDIR) om in het hoofdkwartier in Genève het onderzoek naar tussenhandel in wapens toe te lichten en de conferentie die het Vredesinstituut met internationale partners organiseerde onder het Belgische EU-voorzitterschap, waren in dat verband hoogtepunten.

Zoals in het oprichtingsdecreet vastgelegd, werd de werking van het Vredesinstituut in 2010 geëvalueerd door het Vlaams Parlement. De globaal positieve evaluatie door een externe evaluator vormt voor het Vredesinstituut een drijfveer om op basis van de goede fundamenten de aanbevelingen die het parlement formuleerde, maximaal ter harte te nemen. Daarbij staan de verdere inbedding in het parlement, de communicatie als parlementaire instelling en de benchmarking met buitenlandse vredesinstellingen centraal.

Op basis van de analyse en aanbevelingen van de evaluatie door het Vlaams Parlement werden de krachtlijnen voor de werking van het Vredesinstituut voor de periode 2011-2014 uitgetekend in een nieuw strategisch plan. De voornaamste strategische aandachtspunten voor de periode 2011-2014 zijn voor het Vredesinstituut consolideren, valoriseren en innoveren.

Het nieuw strategisch plan werd uitgetekend door een nieuw samengestelde Raad van Bestuur. Het Vlaams Parlement stelde vertegenwoordigers aan van de fracties van het Vlaams Parlement, van de universiteiten, van de socio-economische actoren en van de vredesbeweging, en een aantal experts om de werking van het Vredesinstituut de

komende vijf jaar te sturen. De brede vertegenwoordiging in de Raad zorgt ervoor dat het Vredesinstituut de vinger aan de pols houdt van actuele ontwikkelingen in maatschappij, wetenschap en politiek, en dat zijn advies en onderzoek verzekerd is van een breed maatschappelijk draagvlak. Ook de Wetenschappelijke Raad werd vernieuwd en speelt zijn rol door het bewaken van de kwaliteit van het lopend onderzoek, het mee sturen van de onderzoekslijnen, en het evalueren van het uitgevoerde onderzoek. Binnen het Wetenschappelijk Secretariaat mochten we Maarten Van Alstein en Marjolein Muys verwelkomen als nieuwe onderzoekers.

In voorliggend jaarverslag wordt de ontwikkeling van het Vredesinstituut in 2010 concreet geduid. De eerste hoofdstukken lichten de inhoud van het werk van het Vredesinstituut toe: de onderzoeksprogramma's, de ondersteuning van het parlementaire werk en een evaluatierapport. Het tweede deel van dit jaarverslag geeft een overzicht van de belangrijkste organisatorische evoluties van het instituut.

Het Vlaams Vredesinstituut heeft in 2010 achteruit gekeken en vooruit geblikt. Op basis van een grondige evaluatie door het Vlaams Parlement en een gedragen strategisch plan is alles in stelling gebracht om er voor te zorgen dat het Vredesinstituut de komende jaren zijn rol als paraparlementaire instelling bij het Vlaams Parlement performant invult. De overtuiging dat voor het werken aan een meer vredevolle samenleving, bij ons en wereldwijd, grondig onderzoek en open debat nodig zijn, vormt daarvoor de basis. Ten dienste van het Vlaams Parlement en de samenleving, staat het Vredesinstituut ook de komende jaren garant voor het aanleveren van gedegen analyses, het informeren en organiseren van het debat, en het aansturen op maatregelen voor het bevorderen van vrede en geweldpreventie.

Tomas Baum
directeur

Wapenhandel en -productie

Het Vredesinstituut onderzoekt de wetgeving en het beleid inzake buitenlandse wapenhandel en volgt in feiten en cijfers de wapenproductie en -handel in Vlaanderen.

Sinds 2003 zijn in België de gewesten bevoegd voor de in-, uit- en doorvoer van strategische goederen. Dat betekent dat Vlaanderen een eigen controlebeleid voert op de buitenlandse handel in militair materieel, vuurwapens en *dual-use* producten. Militair materieel zijn wapens of onderdelen van wapens die in de militaire context worden gebruikt. Vuurwapens vormen een speciale categorie: niet alleen leger of politie, maar ook burgers kunnen die kopen, bezitten en gebruiken. *Dual-use* producten zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben.

Voor de buitenlandse handel in deze goederen heeft België een eigen wetgeving. De regels worden echter meer en meer Europees en internationaal bepaald. Daarom volgt het Vredesinstituut zowel regionale, Europese, als internationale regelgeving van nabij. Naast de regelgeving, volgt het Vredesinstituut de handel in militair materieel, vuurwapens en *dual-use* producten ook in feiten en cijfers. Daarbij hebben we aandacht voor het eindgebruik van die goederen.

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen dit onderzoeksprogramma zijn terug te vinden in het tweede luik van dit jaarverslag. In wat volgt, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk per project geduid.

1.1

Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel

Het Vredesinstituut publiceert elk voorjaar een jaarrapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen inzake wapenhandel tijdens het voorbije jaar. Het jaarrapport 'Vlaamse buitenlandse handel in wapens en goederen voor tweeeërlei gebruik 2009', dat in 2010 werd gepubliceerd, behandelt twee verschillende aspecten van de Vlaamse buitenlandse handel: de handel in militair materieel en de handel in producten voor tweeeërlei gebruik. Deze laatste zijn goederen die niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld werden, een frequent burgerlijk gebruik hebben, maar ook militaire toepassingsmogelijkheden. Het onderscheid tussen producten voor tweeeërlei gebruik en militair materieel is belangrijk en de analyse van de vergunningen wordt in het jaarrapport dan ook gescheiden. Het eerste deel van het rapport biedt een gedetailleerde analyse van de Vlaamse

buitenlandse handel in militair materieel. Daarin worden voor de in-, uit- en doorvoer van militaire goederen in 2009 de aard, omvang en betrokken actoren en landen behandeld. Het tweede deel gaat in op de Vlaamse handel in producten voor tweeërlei gebruik. Binnen een strikt methodologisch kader wordt het beschikbare cijfermateriaal voor 2009 samengebracht en geanalyseerd om een beeld te schetsen van de uit- en doorvoer van dergelijke *dual-use* producten.

Vlaamse buitenlandse handel in militair materieel

In 2009 werden door de Vlaamse overheid voor de **invoer** van militair materieel in Vlaanderen 450 vergunningen uitgereikt, met een gezamenlijke waarde van 53,3 miljoen euro. Een groot *aantal* van de uitgereikte vergunningen betrof de invoer van wapens met een eerder beperkte waarde, voornamelijk vuurwapens bestemd voor particulieren. Uitgedrukt in termen van **waarde** bestond de Vlaamse wapeninvoer in 2009 hoofdzakelijk uit drie types van materieel: militaire voertuigen en –onderdelen, vuurgeleidingssystemen, en kleine en lichte wapens en bijhorende munitie en attributen/onderdelen. De vergunde invoer van voertuigen en -onderdelen en vuurgeleidingssystemen was vooral bestemd voor de Vlaamse industrie (soms met het Belgisch leger als eindgebruiker). De waarde van de vergunde invoer van dit soort militair materieel daalde in 2009 ten opzichte van 2008. De waarde van de vergunde invoer van kleine en lichte wapens en bijhorende munitie en attributen/onderdelen bleef stabiel ten opzichte van 2008. Binnen dit laatste type van materieel was wel een interessante evolutie merkbaar: de waarde van de vergunde invoer van munitie daalde met een kwart, terwijl de waarde van de vergunde invoer van vuurwapens met 35% steeg ten opzichte van 2008.

Voor de **uitvoer** van militair materieel vanuit Vlaanderen werden 325 vergunningen uitgereikt door de Vlaamse overheid in 2009. Met een totale waarde van 282,2 miljoen euro bereikte de Vlaamse vergunde wapenexport in 2009 de hoogste waarde in de laatste vijf jaar. De sterke stijging in de periode 2005-2009 wordt grotendeels verklaard door de sterk gestegen waarde van de vergunde uitvoer van visualisatieschermen, militaire voertuigen en -onderdelen, en vliegtuigonderdelen. De Vlaamse vergunde wapenexport bestond ook in 2009 voornamelijk uit visualisatieschermen (50%), militaire voertuigen en –onderdelen (19%) en militaire elektronica (13%). Andere belangrijke militaire exportproducten waren in 2009 beeldversterkerapparatuur en wapenvizieren (6%), onderdelen voor militaire vliegtuigen (5%), en gepantserde of beschermende apparatuur (2%).

Ongeveer de helft van de Vlaamse vergunde wapenexport was bestemd voor Europese landen (voornamelijk EU-lidstaten). Ook het Amerikaanse continent – vooral de Verenigde Staten – en Azië waren belangrijke regio's van bestemming. Meer dan driekwart van de waarde van de vergunde Vlaamse wapenexport had als laatst gerapporteerde gebruiker de industrie in het buitenland. Dit betekent dat de Vlaamse overheid in deze gevallen de beslissing en de verantwoordelijkheid over de eventuele wederuitvoer en het eindgebruik van deze Vlaamse producten heeft overgedragen aan de overheid van het land van

bestemming. Het aandeel van de wapenexport waarbij de industrie de laatst gerapporteerde gebruiker is, steeg de afgelopen jaren sterk: van 60% in 2007 naar 78% in 2009.

In 2009 werden 24 vergunningen, met een gezamenlijke waarde van 42,3 miljoen euro, uitgereikt door de Vlaamse overheid voor de **doorvoer** van militair materieel. Deze doorvoervergunningen hadden vrijwel steeds een krijgsmacht als laatst gerapporteerde gebruiker. Het ging daarbij om legers uit Europa, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Afrika en Azië. De overgrote meerderheid van de doorvoervergunningen hadden betrekking op militaire voertuigen, kleine en lichte wapens, allerlei munitie en zware ontploffingsmechanismen.

Met slechts 24 vergunningen was de vergunde doorvoer in 2009, net als de vorige jaren, opvallend laag in Vlaanderen, en bevestigde zo een sterke daling die reeds in 2000 werd ingezet.

Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik

Producten voor tweërlei gebruik (*dual-use*) zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben. Uit veiligheidsoverwegingen wordt daarom ook de handel in deze producten gecontroleerd. In het Vlaams controlesysteem hebben producten voor tweërlei gebruik in principe een burgerlijke eindgebruiker. Als de gebruiker militair is, valt de handel immers onder de *catch-all* clause van het Belgisch KB buitenlandse wapenhandel van 1993, en wordt het goed als een militair product beschouwd.

Er geldt een ander regime voor de controle op deze handelsstromen voor drie groepen van bestemmingslanden. Er wordt hier een onderscheid gemaakt tussen intracommunautaire overdracht (binnen de Europese Unie), export naar 'bevriende' landen en export naar 'overige' landen. Omdat de handel in de meeste producten voor tweërlei gebruik vrij is (binnen de EU) of via een communautaire algemene vergunning loopt (met de 'bevriende' landen), worden voor die handel geen vergunningen uitgereikt door de Vlaamse overheid. Een analyse van de vergunde uitvoer van deze producten geeft dus een partieel beeld. Voor export naar de 'overige' landen is daarentegen steeds een individuele, globale of nationale algemene uitvoervergunning vereist.

Met uitzondering van de producten die behoren tot de categorie "speciale materialen en aanverwante apparatuur", worden in Vlaanderen slechts voor een eerder beperkt gamma aan producten voor tweërlei gebruik vergunningen uitgereikt.

Voor de **intracommunautaire overdracht** van producten voor tweërlei gebruik werden in 2009 12 individuele vergunningen uitgereikt door de Vlaamse overheid. Deze vergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 51,6 miljoen euro. Deze waarde lag daarmee ongeveer op hetzelfde niveau als in 2008 (+4%). Vergeleken met 2007 ging het echter

om een sterke daling (-59%). De vergunde overdracht betrof steeds producten die nucleair gerelateerd zijn, bijvoorbeeld speciale splijtstoffen of uitrusting voor kernreactoren. Deze overdracht was in hoofdzaak bestemd voor Duitsland. Daarnaast werden in 2009 ook andere Vlaamse producten voor tweërlei gebruik naar EU-lidstaten verhandeld, bijvoorbeeld bepaalde chemische stoffen of elektronica. Hoe groot deze handelsstromen waren, is echter onbekend, aangezien voor de overgrote meerderheid van de *dual-use* producten het principe van vrij verkeer van goederen geldt, en dus geen vergunning vereist is.

In 2009 werden 9 vergunningen, met een gezamenlijke waarde van 0,4 miljoen euro, uitgereikt door de Vlaamse overheid voor de uitvoer van producten voor tweërlei gebruik naar **‘bevriende’ landen** (Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zwitserland, en de Verenigde Staten). De uitgereikte (individuele) vergunningen hadden – op 1 uitzondering na – betrekking op nucleaire goederen. Ook dit beeld is een onderschatting van de reële *dual-use* export aangezien voor de export naar ‘bevriende’ landen voor de meeste van deze producten een communautaire algemene uitvoervergunning geldt. Voor deze export dienen de Vlaamse exporteurs dus geen vergunningen in Vlaanderen aan te vragen.

Voor de vergunningsplichtige *dual-use* export naar de **‘overige’ landen** gelden noch vrij verkeer, noch communautaire algemene vergunningen. Dat wil zeggen dat voor deze uitvoer in Vlaanderen zowel individuele als globale vergunningen worden uitgereikt. In 2009 reikte de Vlaamse overheid 67 individuele uitvoervergunningen uit. Met een totale waarde van 59,9 miljoen euro lag de waarde van de vergunde export van producten voor tweërlei gebruik met individuele vergunningen naar de ‘overige’ landen, beduidend lager dan in 2008 en 2007: op 2 jaar tijd is deze waarde net niet gehalveerd (-49%). Deze sterke daling kunnen we toeschrijven aan de vergunde export van chemische stoffen en mengsels die geschikt zijn voor het vervaardigen van toxische stoffen. Terwijl voor deze producten een aantal jaar geleden vooral individuele exportlicenties werden aangevraagd, gebeurde de export van deze producten in 2009 in belangrijke mate met globale vergunningen. In 2009 werden drie individuele vergunningsaanvragen geweigerd door de Vlaamse overheid: tweemaal voor de export van een bepaald type lenzen naar Hongkong en eenmaal voor de export van niet-nader gespecificeerde producten naar Iran. Deze laatste export was vergunningsplichtig onder een *catch-all* clause in Verordening EG 1334/2000 (art.4.1). Op basis van deze *catch-all* werd ook een andere export naar Iran onder vergunning geplaatst, maar die export werd wel toegestaan door de Vlaamse overheid. Verder werden in 2009 ook vier individuele vergunningen uitgereikt voor de export van afdichtingen en pakkingen met eindgebruik in Iran op basis van EG 423/2007, een verordening die betrekking heeft op de controle van export naar Iran met het oog op het beperken van het risico op de ontwikkeling van nucleaire wapens door het land.

Behalve individuele vergunningen werden in 2009 ook 31 globale vergunningen uitgereikt voor de uitvoer van producten voor tweërlei gebruik naar ‘overige’ bestemmingslanden. Met een globale vergunning kunnen Vlaamse exporteurs een aantal vooraf bepaalde

producten uitvoeren naar in principe alle civiele bestemmingen binnen de landen die zijn opgenomen in de vergunning (binnen de waarde van de vergunning). Soms zijn dit 30 potentiële bestemmingslanden, in andere gevallen slechts één of twee. Bij een klein aantal globale vergunningen wordt een beperking opgelegd met betrekking tot de eindgebruikers in de vooropgestelde landen van bestemming, bijvoorbeeld in China. De 31 globale vergunningen die in 2009 werden uitgereikt hadden een gezamenlijke waarde van bijna 1,3 miljard euro. Dit betekent echter niet dat voor deze som *dual-use* producten werden uitgevoerd vanuit Vlaanderen: gezien de specifieke aard van de globale vergunningen dienen we deze totale waarde louter te beschouwen als een optelsom van de verschillende maximumbedragen.

Hoewel vaak hoogtechnologisch van aard en niet altijd gepercipieerd als ‘wapen’, zijn vergunningsplichtige goederen geen alledaagse of onschuldige producten, getuige ook de Europese en internationale aandacht voor een wetgevend kader en performante controle. Door hun militair gebruik of mogelijk militaire toepassing heeft de handel in deze goederen belangrijke implicaties voor de veiligheid van Vlaanderen en Europa, en voor het welzijn van burgers overal in de wereld. De handel in militair materieel en producten voor tweërlei gebruik, het bijhorende vergunningbeleid en de gemaakte afwegingen verdienen dan ook de nodige aandacht. Met de publicatie van zijn jaarlijks rapport over wapenhandel wil het Vredesinstituut een instrument aanreiken dat bijdraagt tot een versterking van de parlementaire controle op – en het maatschappelijke debat over – de Vlaamse buitenlandse wapenhandel en de export van goederen voor tweërlei gebruik.

Meer informatie

Vlaamse Buitenlandse handel in wapens en goederen voor tweërlei gebruik 2009 (onderzoeksrapport)

Auteur: Nils Duquet

Brussel, 17 maart 2010 - ISBN 9789078864318 -164p.

1.2

Onderzoek in het kader van een Vlaams wapenhandel-decreet

Verscheidende ministers en parlementsleden hebben sinds de regionalisering van de bevoegdheid inzake in-, uit- en doorvoer van militair materieel de wens geuit een eigen Vlaams decreet ter zake op te stellen. Bovendien legt een Europese richtlijn inzake intra-communautaire handel in militair materieel een deadline op om tegen 2012 een Europees vergunningsstelsel te implementeren. In een achtergrondnota bracht het Vredesinstituut de belangrijkste juridische en inhoudelijke aspecten van een Vlaams decreet inzake buitenlandse wapenhandel op een overzichtelijke manier onder de aandacht om het debat in het Vlaams Parlement hierover te informeren.

Uit het onderzoek bleek dat een nieuw decreet een aantal kansen biedt. Ten eerste kan het Vlaams Gewest zijn regelgeving en het beleid in overeenstemming brengen met internationale verbintenissen. Handel in militair materieel is een beleidsdomein dat sterk in ontwikkeling is en vanuit verschillende beleidsniveaus gereguleerd wordt. Op een aantal punten zoals controle op tussenhandel, controle op eindgebruik of handel tussen EU-lidstaten is de bestaande federale wet van 5 augustus 1991 zoals laatst gewijzigd op 26 maart 2003 inmiddels verouderd. Een aanpassing in overeenstemming met nieuwe internationale verdragen en wetgeving van de Europese Unie is in die zin onontbeerlijk. Ten tweede kan een decreet een aantal onduidelijkheden in de bestaande wetgeving wegwerken mits een betere definiëring van begrippen en een duidelijk omschreven toepassingsgebied. Ten derde kan de decreetgever daar waar het huidige exportcontrolebeleid verder gaat dan de wet van 1991 – de bestaande praktijk decretaal verankeren. Rapportering naar het parlement is hier een belangrijk voorbeeld van. Tot slot biedt een herziening van de regelgeving de kans om het beleid te optimaliseren vanuit inzichten uit de praktijk, daar waar het vatbaar is voor verbetering.

De opstelling van een decreet legt echter ook een aantal moeilijkheden bloot. De gewesten beschikken immers niet over alle bevoegdheden die relevant zijn voor de controle op wapenhandel. Sommige aspecten zoals tussenhandel of productie in derde landen blijven (deels) federaal gereguleerd. De voorbereiding van een gewestelijk decreet biedt de gelegenheid om een aantal bevoegdheidsverdelende aspecten van de wapenhandel in al zijn aspecten te verduidelijken. Tevens dient de vraag gesteld of overleg en samenwerking tussen alle bevoegde diensten verder geformaliseerd moet worden. Verder onderzoek blijkt hier aangewezen.

In het onderzoek werd gefocust op thema's die in een debat over een Vlaams decreet op buitenlandse wapenhandel en/of zijn uitvoeringsbesluiten aan bod dienen te komen. Er zijn enkele belangrijke klijtlijnen waarbinnen een gewestelijk decreet vorm moet krijgen. Ten eerste zijn er bepaalde kwaliteitsvereisten waaraan nieuwe regelgeving moet voldoen. Ten tweede zijn er internationale verbintenissen die Vlaanderen moet naleven. Op vlak van wapenhandel moet er dan ook rekening worden gehouden met de BLEU, de Benelux en de EU. Afspraken die voortvloeien uit exportcontroleregimes, internationale verdragen en resoluties van de VN, OVSE e.a. zijn immers grotendeels vervat in het EU acquis.

Daarnaast werden verschillende thema's van wapenhandel die in een decreet gereguleerd moeten worden belicht. Namelijk de nood aan heldere definities en meer duidelijkheid in het materiële toepassingsgebied, het voorzien van een nieuw vergunningsstelsel voor intracommunautaire handel in militair materieel, een actualisering van de beoordelingscriteria, het nastreven van een doeltreffende controle op eindgebruik, een transparante rapportering en doeltreffende strafbepalingen moeten bijzondere aandacht krijgen bij de opstelling van een nieuw decreet. Er zijn ook aspecten die betrekking hebben op de coherentie van het beleid en de samenwerking tussen betrokken overheidsdiensten: samenwerking tussen de gewesten en de douane, tussen de gewesten en inlichtingendiensten, de opportuniteit van een adviescomité, afstemming met de resterende federale bevoegdheden, en een optimale dienstverlening naar het bedrijfsleven toe. Dit zijn allen aspecten die in het licht van een nieuw decreet aandacht behoeven. Ze maken niet noodzakelijk deel uit van het decreet zelf, maar zijn bepalend voor een efficiënte en effectieve implementatie ervan.

De grens tussen legale en illegale wapenhandel dient zo scherp mogelijk gesteld. Dit veronderstelt een doeltreffend wettelijk kader, een efficiënte vergunningsprocedure, coherentie en samenwerking tussen betrokken overheidsdiensten, responsabilisering van de industrie, een toegankelijke overheid en een transparant beleid. Het toetsingskader dat dit onderzoek van het Vredesinstituut aanreikt voor een Vlaams wapenhandeldecreet, wil hier een constructieve bijdrage toe leveren.

Meer informatie

Toetsingskader voor een Vlaams decreet inzake de buitenlandse handel in militaire goederen (Achtergrondnota)

Auteurs: Sara Depauw & Kathleen Van Heuverswyn

Brussel, 7 juli 2010 - ISBN 9789078864356, 50 p.

1.3

Onderzoek naar vuurwapens in België

In zijn jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2008, stelde het Vredesinstituut vast dat zich de voorbije jaren in Vlaanderen een opvallende stijging voerde met betrekking tot de waarde van vergunde invoer van kleine en lichte wapens en aanverwant materieel. Tussen 2005 en 2008 steeg de waarde van de vergunde invoer van deze producten van 5,4 naar 13,4 miljoen euro. De invoer van munitie nam op spectaculaire wijze toe: van 1,7 miljoen euro in 2005 tot 9,1 miljoen euro in 2008. De vergunde invoer van geweren, revolvers en soortgelijke kleine en lichte wapens was in 2008 verdubbeld ten opzichte van 2005.

Deze onderzoeksresultaten leidden tot vragen en debat in het Vlaams Parlement, en het Vredesinstituut startte in 2009 een onderzoeksproject om de cijfers aan te vullen en diepgaander te analyseren, en de juridische en maatschappelijke context te schetsen. Hoewel fel gedebatteerd wordt over vuurwapens en over de wetgeving ter zake, ontbreken opmerkelijk genoeg immers dikwijls objectieve gegevens of analyses die een totaalbeeld schetsen. Met zijn onderzoek vult het Vlaams Vredesinstituut die leemte door een brede waaier aan aspecten van het verhandelen, bezitten en gebruiken van vuurwapens te belichten. De analyses steunen niet alleen op een uitgebreide literatuurstudie, maar ook op nieuwe data uit de meest recente statistieken. Voor dit onderzoek werd bovendien een unieke bevraging van alle stakeholders en een enquête bij meer dan 1000 burgers uitgevoerd. Het onderzoek brengt voor het eerst in België alle activiteiten met vuurwapens omvattend in kaart, evalueert de wapenwet, onderzoekt het maatschappelijk draagvlak en verkent de relatie met mortaliteit.

Dit project werd eind 2010 afgerond, en het boek 'Vuurwapens: handel, bezit en gebruik' (Uitgeverij Acco) werd op 15 maart 2011 voorgesteld in het Vlaams Parlement.

1.4

Analyse van het Gemeenschappelijk Standpunt van de EU over wapenhandel

Het Vredesinstituut volgde in 2010 van nabij de Europese ontwikkelingen inzake wapenhandel en -productie. Initiatieven op Europees niveau hebben immers belangrijke gevolgen voor het Vlaamse beleid inzake wapenhandel en voor de Vlaamse defensie-industrie. Het Vredesinstituut organiseerde niet alleen een conferentie over de Europese defensie-markt onder het Belgische EU-voorzitterschap (zie 6.5.2), maar rondde ook een onderzoek af naar het nieuwe gemeenschappelijk standpunt van de EU over de controle op wapenhandel.

Op 8 december 2008 kondigden de Europese ministers van buitenlandse zaken de aanname van het gemeenschappelijk standpunt over controle op uitvoer van militaire goederen en technologie aan. Dit gemeenschappelijk standpunt vervangt de Europese gedragscode inzake wapenuitvoer van 1998. Beide teksten bevatten standaarden die EU-lidstaten gebruiken bij de beoordeling van vergunningsaanvragen voor de uitvoer van militair materieel. Er staan ook procedures beschreven die de uitwisseling van informatie bevorderen en het exportcontrolebeleid in lidstaten moeten stroomlijnen. De bevoegdheid en verantwoordelijkheid voor het toezicht op wapenexport ligt bij de lidstaten. De instrumenten die in het kader van het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) uitgewerkt werden, berusten op vrijwillige samenwerking door nationale overheden. De tekst van de gedragscode werd geherformuleerd maar verschilt niet substantieel van het oorspronkelijke document. Het statuut van het document werd wel opgewaardeerd na jarenlang getouwtrek. Het werd omgezet van een 'verklaring' naar een juridisch bindend 'gemeenschappelijk standpunt'. In een gevoelig domein als wapenhandel bleek het niet voor alle lidstaten vanzelfsprekend om hun nationaal beleid te onderwerpen aan bindende Europese afspraken.

De omzetting van de Europese gedragscode naar een gemeenschappelijk standpunt over de uitvoer van militaire goederen en technologie was een aanzienlijke verwezenlijking voor NGO's die jarenlang ijverden voor een opwaardering van het document. De aanname van het gemeenschappelijk standpunt was van groot belang om het engagement van lidstaten inzake wapenexport te bestendigen. Desalniettemin zijn de verschillen tussen beide documenten eigenlijk klein. Een blik op het politieke debat dat aan de omzetting vooraf ging, onthult welke andere politieke factoren meespeelden in de jarenlange politieke impasse over een document waar op zich weinig weerstand tegen bestond. De plotse vaart waarmee het gemeenschappelijk standpunt onder impuls van ontwikkelingen in de voormalige eerste pijler uiteindelijk aangenomen werd, getuigt van een krachtmeting tussen het

economisch beleid en het buitenlands beleid van de EU, waarbij het gemeenschappelijk standpunt als zoenoffer diende.

Het verband tussen het gemeenschappelijk standpunt en de richtlijn over intracommunautaire handel in defensiematerieel blijft vaak onderbelicht. In de eerste plaats heeft de richtlijn een cruciale rol gespeeld in de omzetting van de gedragscode naar een gemeenschappelijk standpunt. Daarnaast wint een gelijke implementatie van het gemeenschappelijk standpunt in het licht van de richtlijn en de ontwikkeling van een ééngemaakte Europese defensiemarkt aan belang. Lidstaten zullen in de toekomst minder controle behouden over de eindbestemming van defensiematerieel dat via andere lidstaten de EU verlaat. Zowel met het oog op economische efficiëntie als vanuit een zorg voor de preventie van destabiliserende wapenexporten vanuit de EU, is een gelijke implementatie van het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer nodig.

In het onderzoek werd de politieke context waarin het gemeenschappelijk standpunt tot stand kwam, de inhoud van het document, en het belang van een gelijkvormige implementatie in het licht van de Europese defensiemarkt, geanalyseerd.

Meer informatie

Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende defensiemarkt (Achtergrondnota)

Auteur: Sara Depauw

Brussel, 24 januari 2010 – ISBN 9789078864271, 25p.

1.5 Tussenhandel in wapens en dual-use goederen: internationaal kader en Belgisch contro-leregime in kaart gebracht

Tussenhandel in militair materieel en goederen voor tweeërlei gebruik (*dual-use* goederen) vormt een aparte dimensie in de gehele keten van wapenhandel. Tussenhandel onderscheidt zich van buitenlandse wapenhandel in de strikte zin doordat de transfers van

goederen zich situeren in andere landen dan die waar de tussenhandelaars hun activiteiten uitoefenen. Tussenhandelaars bemiddelen tussen een producent, koper of verkoper, zonder dat ze zelf de goederen in hun bezit hebben of er eigenaar van zijn. Meerdere rapporten en publicaties benadrukken de moeilijkheid om malafide tussenhandelaars te vervolgen. In verschillende internationale fora heeft men dan ook initiatieven ontplooid om een greep te krijgen op het aspect tussenhandel binnen de bredere problematiek van de controle op wapenhandel.

Het Vlaams Vredesinstituut bracht in een onderzoeksproject die internationale initiatieven inzake controle op tussenhandel in kaart. Het gaat daarbij om juridisch of politiek bindende afspraken, goede praktijken en internationale aanbevelingen, zowel op het niveau van de VN, de EU en andere internationale organisaties. Naast het internationale kader, hield het Vredesinstituut ook het Belgische controlestelsel voor tussenhandel tegen het licht. Naast een beschrijving van de wettelijke bepalingen en de administratieve praktijk, werd onderzocht in welke mate de Belgische wetgeving voldoet aan bovennationale verplichtingen terzake. Bovendien analyseerde het onderzoek of de Belgische wetgeving en aanvullende bestuurlijke praktijken efficiënt zijn, en worden aanbevelingen geformuleerd om het controlestelsel substantieel te verbeteren.

Internationaal kader

Tussenhandel is bij uitstek een grensoverschrijdend fenomeen, wat resulteert in aandacht in verschillende internationale fora. In het onderzoek werd een brede waaier aan relevante documenten geanalyseerd om het internationale kader voor de controle op tussenhandel in kaart te brengen.

Sinds de jaren '90 is er internationaal aandacht voor de problematiek van illegale tussenhandel in wapens, naar aanleiding van een aantal rapporten die de rol van tussenhandelaars aan het licht brachten bij de schending van wapenembargo's. Daaruit bleek dat tussenhandelaars voor de transfers van goederen landen uitkiezen die geen of minder strenge exportcontroles opleggen, waardoor ze legaal of minstens ongestraft hun goederen naar ongeoorloofde bestemmingen of bestemmelingen kunnen verhandelen. Ongeoorloofde bestemm(ing)en zijn die onder embargo of die een bedreiging vormen voor o.m. de regionale of internationale veiligheid of voor het respect voor de mensenrechten. Naar aanleiding van die vaststellingen zijn er op internationaal, regionaal en Europees vlak initiatieven genomen om illegale tussenhandel te bestrijden. De Verenigde Naties, het *Wassenaar Arrangement*, de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa en de Europese Unie hebben juridisch of politiek bindende documenten in die zin aangenomen.

Inhoudelijk lijkt er internationaal nog geen consensus over het type van activiteiten en het profiel van tussenhandelaars dat aan controle dient onderworpen te worden. Dit blijkt uit de afwezigheid van definities. Hetzelfde geldt voor het type maatregelen dat de nationale

wetgeving dient op te leggen en de afbakening van het materieel toepassingsgebied, het type goederen waarop de voorschriften van toepassing zijn. Internationaal gaat de aandacht vooral uit naar handvuurwapens en lichte wapens (SALW).

Er is Internationaal wel consensus over de nood aan nationale wetgeving, om tussenhandelaars in het land waar ze hun activiteiten uitoefenen aan controle te onderwerpen. Daardoor wordt tevens een rechtskader voor legale tussenhandel gecreëerd. Die consensus is er ook over de nood aan sancties opdat malafide tussenhandelaars niet ongestraft zouden weggelaten worden. Als controlemaatregel wordt de voorkeur gegeven aan een vergunning van activiteiten, eerder dan een vergunning van personen.

De meest dringende maatregelen worden opgelegd door de Europese regelgeving. Naargelang het type goederen, militaire of *dual-use*, verplichten Gemeenschappelijke Standpunten en Verordeningen de lidstaten om hun beleid aan te passen of de rechtstreeks toepasselijke bepalingen te implementeren. De EU-regelgeving omvat duidelijk omschreven definities en een duidelijk afgebakend materieel toepassingsgebied (gebaseerd op lijsten). Ze maakt een onderscheid tussen minimaal verplichte maatregelen en te overwegen additionele opties en legt de lidstaten op om in sancties te voorzien.

Uit een overzicht van goede praktijken en internationale aanbevelingen blijkt dat sinds de eerste internationale rapporten het probleem van ongeoorloofde tussenhandel in SALW onder de aandacht brachten, een lange weg is afgelegd. In eerste instantie werd vooral de nood gevoeld om tussenhandelaars niet ongestraft te laten weggelaten worden met activiteiten waardoor wapenembargo's of andere maatregelen van internationale veiligheid werden geschonden. Nationale wetgeving, waar die bestond, legde immers verplichtingen op voor de in-, uit- en doorvoer van wapens, maar de bemiddelende activiteiten van tussenhandelaars vielen daar niet onder. De focus van de vroegste internationale initiatieven lag dan ook voornamelijk op het creëren van een raamwerk voor nationale wettelijke kaders voor tussenhandelactiviteiten, inclusief sancties.

De internationale aandacht ging in eerste instantie vooral naar SALW maar in de loop der jaren is de scope van de internationale initiatieven ook uitgebreid naar andere types van wapens, en kwam er tegelijkertijd ook meer aandacht voor de nood aan een holistische aanpak van de bestrijding van de illegale wapenhandel in al zijn aspecten. De controle op en reglementering van tussenhandel vormen daarin een vorm van tweedelijns-offensief: vermijden dat personen die geen wapenhandelaar zijn de voorwaarden van de in-, uit- en doorvoerwetgeving zouden omzeilen.

In de loop der jaren werd op verschillende niveaus (internationaal en regionaal) een brede waaier aan bindende documenten en aanbevelingen aangenomen. Samen bieden ze momenteel een vrij volledig inzicht in de specifieke kenmerken van de problematiek van ongeoorloofde tussenhandel en nationale autoriteiten kunnen zich hierop baseren om maatregelen in hun nationale wetgeving op te nemen. Regionale organisaties zoals de Europese Unie en de Organisatie van Amerikaanse Staten zijn er in geslaagd om gedetail-

leerde voorschriften uit te werken. De Europese Unie gaat daarin het verst voor *dual-use* goederen, op basis van de haar toegekende supranationale bevoegdheden. Om wereldwijd een effectief sluitende controle op tussenhandel mogelijk te maken, dient de internationale gemeenschap evenwel nog een stapje verder te gaan.

Ten eerste is het niet voldoende internationale documenten op te leggen om nationale wetgeving aan te nemen. Tussenhandel is per definitie een grensoverschrijdend probleem, waarbij de nationale autoriteiten beperkt zijn in hun slagkracht. De enige manier om deze beperking op te vangen is door internationale samenwerking. Dit moet minstens informatie-uitwisseling over tussenhandelaars, over toegestane en geweigerde vergunningen, over strafrechtelijke veroordelingen e.d. omvatten. Idealiter wordt een dergelijke samenwerking door een internationale instantie gecoördineerd en aangestuurd. Ten tweede, repressief optreden alleen, is niet voldoende. Een wettelijk kader met bijhorende sancties maakt ongeoorloofde tussenhandel dan wel illegaal, en voorkomt de straffeloosheid van illegale activiteiten, maar biedt slechts een stok achter de deur nadat het kwaad is geschied. Een meer voldragen benadering van de controle op tussenhandel vergt dan ook een meer preventieve aanpak, die tussenhandelaars proactief opspoort om hen te wijzen op de voorwaarden waarbinnen ze legaal kunnen opereren. Dit laat ook toe tussenhandel als een legale en niet per definitie illegale activiteit te benaderen. Ook dit aspect vereist intensieve grensoverschrijdende samenwerking, parallel aan nationale inspanningen van staten.

Voor beide aspecten bieden de onderhandelingen van het *Arms Trade Treaty* (ATT) een uitgelezen kans. Het ATT onderschrijft een holistische aanpak van de problematiek van illegale wapenhandel in al zijn aspecten. Indien het ATT erin zou slagen rekening te houden met de aandachtspunten met betrekking tot de problematiek van tussenhandel zoals die in dit onderzoek aan bod kwamen, kan dit een belangrijk stap betekenen. Niet alleen voor een sluitende controle op tussenhandel, en betere garanties voor legale wapenhandel, maar uiteindelijk voor meer internationale veiligheid en meer respect voor de mensenrechten.

Het Belgische controleregime

België heeft in 2003 de wet op de buitenlandse handel in militair materieel van 5 augustus 1991 gewijzigd, naar aanleiding van een aantal rapporten waarin de rol van België als draaischijf in tussenhandel werd blootgelegd. Een Titel III '*bestrijding van de illegale wapenhandel*' werd aan de wet van 1991 toegevoegd, met 4 artikelen die (1) tussenhandelaars en wapenhandelaars aan een voorafgaande vergunning onderwerpen (2) een verbod opleggen om wapenembargo's te schenden (3) strafsancties bepalen voor de niet naleving van de bepalingen van Titel III en (4) voorzien in een extraterritoriale gelding. België heeft ervoor gekozen om personen betrokken bij tussenhandel (en wapenhandel) te controleren en niet de activiteiten van tussenhandel. De voorafgaande vergunning geldt enkel voor tussenhandelaars in militair materieel en niet voor personen die de handel in *dual-use* goe-

deren faciliteren. Voor deze laatste categorie gelden sinds 27 augustus 2009 de rechtstreeks toepasselijke bepalingen van de EG Verordening 428/2009. België heeft nog geen uitvoeringsmaatregelen genomen, noch in sancties voorzien, maar dit staat de toepassing van de Verordening niet in de weg.

Het Belgisch controlestelsel wordt sinds 2003 als toonaangevend beschouwd. Onterecht, want nauwelijks drie maand na de publicatie ervan was de Belgische wetgeving reeds achterhaald door het Gemeenschappelijk Standpunt 2003/468/GBVB van de EU. Dat legt op om *activiteiten* van tussenhandel aan een vergunning te onderwerpen en benadrukt dat een vergunning van *personen* nooit die van activiteiten kan vervangen. Sinds 2008 verplicht het Europese GS 2008/944 bovendien om de beoordeling van in-, uit- en doorvoer van militair materieel aan de hand van 8 criteria uit te breiden naar activiteiten van tussenhandel. Dit ligt in de lijn van de internationale visie: de controle op tussenhandel vormt een soort van tweedelijsmaatregel, om de mazen in het net van de controle op transacties van in-, uit- en doorvoer te dichten. Bij voorkeur gebeuren die controles dan ook door dezelfde instanties. Ook hierin is België de internationale visie niet gevolgd.

De controle op in- uit en doorvoer van militaire en *dual-use* goederen werd enkele maanden na de wetswijziging geregionaliseerd, de controle op tussenhandelaars (en wapenhandelaars) is een federale materie gebleven. Sindsdien is niet duidelijk of de controle op activiteiten van tussenhandel een gewestelijke, een federale of een gemengde bevoegdheid is. Er zijn voor alle interpretaties juridische argumenten te vinden. Door deze onduidelijkheid – zelfs impasse – is het noodzakelijk de hele problematiek van de bestrijding van de illegale wapenhandel politiek te herbekijken vanuit al zijn aspecten. Ook moeten er juridische keuzes worden gemaakt m.b.t. de controle op alle deelaspecten, inclusief tussenhandel, rekening houdend met specifieke kenmerken enerzijds en de inhoudelijke samenhang van sommige aspecten anderzijds. Dat dit niet gebeurd is in 2003 blijkt bovendien uit het feit dat de bevoegde dienst bij Justitie niet één aanvraag heeft behandeld. Er is sinds de wetswijziging dus geen enkele tussenpersoon geweest die de wettelijke procedure om een voorafgaande vergunning te bekomen, heeft doorlopen. De wet van 2003 heeft m.a.w. slechts een symbolische waarde, ze is er in de praktijk niet in geslaagd om tussenhandelaars aan controle te onderwerpen. Bovendien is het niet duidelijk of dit betekent dat er geen tussenhandelaars in België meer actief zijn sinds 2003 of dat ze nagelaten hebben om een aanvraag in te dienen. Zelfs indien er aanvragen waren binnengekomen, is het maar de vraag volgens welke procedure tussenhandelaars effectief hadden kunnen gecontroleerd worden. Er is in 2003 geopteerd voor een koppeling aan de erkeningsprocedure op basis van de wapenwet, maar de manier waarop de erkennings- en vergunningsprocedure elkaar aanvullen, de concrete voorwaarden waaraan tussenhandelaars moeten voldoen, de afstemming van de definities en de toepassingsgebieden, enz. zorgen voor onduidelijkheid en verwarring. Ze garanderen geen effectieve controle, zelfs niet op papier.

Conclusie van het onderzoek was dat het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen niet werkt: geen *compliance*, geen toepassing dus van de wetgeving in de praktijk en zelfs geen procedure die een toetsing op haar sluitend karak-

ter doorstaat. Het Belgisch controlestelsel op tussenhandel is met andere woorden vatbaar voor substantiële verbeteringen. Het onderzoek suggereerde dan ook een aantal maatregelen, gebaseerd op een globale visie op de bestrijding van de illegale wapenhandel in het algemeen en vanuit inzicht in de specifieke kenmerken van tussenhandel in het bijzonder.

Meer informatie

Het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen (Onderzoeksrapport)

Auteur: Kathleen Van Heuverswyn

Brussel, 2 maart 2010 - ISBN 9789078864264, 167 p.

Het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen (Onderzoeksrapport)

Auteur: Kathleen Van Heuverswyn

Brussel, 2 maart 2010 - ISBN 9789078864288, 122 p.

1.6 Amerikaanse tactische kernwapens in Kleine Brogel

Op 24 februari 2010 nam het Vlaams Parlement een resolutie betreffende een kernwapenvrije wereld aan. Daarin wordt de Vlaamse Regering gevraagd om er bij de Federale Regering op aan te dringen om binnen het NAVO-bondgenootschap te pleiten voor de verwijdering van alle kernwapens uit de wereld en dus ook uit Vlaanderen. In antwoord op een vraag van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement onderzocht het Vredesinstituut recente ontwikkelingen inzake nucleaire strategie die zich op internationaal niveau hebben voorgedaan.

Naast een korte schets van de lokale politieke en maatschappelijke context onderzocht het instituut recente evoluties inzake nucleaire ontwapening, en hun belang voor de discussie in Vlaanderen. Daarbij werd ingegaan op de herformulering van de nucleaire strategie van de Verenigde Staten, de ondertekening van een nieuw START-vedrag tussen de Verenigde Staten en Rusland, het debat binnen de NAVO en het toetsingsproces van het

Non-Proliferatieverdrag. Deze ontwikkelingen vormen immers het internationale kader voor het debat over het stationeren van nucleaire wapens in Europa.

Uit het onderzoek bleek dat op internationaal vlak de inspanningen om betekenisvolle stappen naar nucleaire ontwapening te zetten, worden opgedreven, en dat dit perspectieven kan bieden voor een kernwapenvrij Europa. Dat doel kent in Vlaanderen zowel politiek als maatschappelijk een groot draagvlak. Of het momentum voor nucleaire ontwapening binnen de NAVO en op internationaal vlak wordt benut om alle Amerikaanse kernwapens uit Europa te verwijderen, is evenwel onzeker. Hun symbolische functie voor de trans-Atlantische relatie wordt op dit moment mogelijk hoger ingeschat dan de symboolwaarde die terugtrekking voor wereldwijde non-proliferatie initiatieven kan betekenen. Het behoud van tactische kernwapens in Europa zou echter een gevoelige impact hebben: zware financiële inspanningen voor modernisering en beveiliging; en negatieve signalen inzake de non-proliferatienormen die de VS en Europa aan andere landen willen opleggen.

Meer informatie

Amerikaanse tactische kernwapens in Kleine Brogel in het licht van internationale ontwikkelingen (Achtergrondnota)

Auteur: Marjolein Muys

Brussel, 22 september 2010 - ISBN 9789078864363, 20 p.

1.7 Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2010

Het SIPRI *Yearbook* werd voor het eerst gepubliceerd in 1969 en was in 2010 aan zijn 41ste uitgave toe. Het Vlaams Vredesinstituut verzorgt sinds 2005 de Nederlandse vertaling en publicatie van de samenvatting van dit jaarboek.

SIPRI Yearbook 2010 bundelt originele gegevens in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, grootschalige gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met de allerlaatste analyses van belangrijke aspecten in wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid. Het *Yearbook* is een samenwerking tussen SIPRI-onderzoekers en externe deskundigen.

Editie 2010 van het jaarboek van SIPRI spitste zich onder meer toe op een wereld zonder kernwapens; gewapend conflict, misdaad en crimineel geweld; de rol van burgers in vredesoperaties en Euro-Atlantische veiligheid en instellingen. Traditioneel licht het 'SIPRI Yearbook' ook een aantal sleutelontwikkelingen in het voorbije jaar toe inzake internationale relaties en vredesvraagstukken, bijvoorbeeld met betrekking tot militaire uitgaven, internationale wapenleveringen en beheersing van kernwapens en non-proliferatie.

Meer informatie

*SIPRI Yearbook 2010 - Samenvatting in het Nederlands door het Vlaams Vredesinstituut
Brussel, 8 juli 2010 - 28 p.*

#2

Vrede en samenleving

Omdat geweld een manifest probleem vormt voor een samenleving, is het louter stopzetten of afwenden van geweld een evidente eerste stap, maar omgaan met conflicten vraagt meer: ook de onderliggende dimensies moeten ontleed worden.

In het programma Vrede en samenleving focust het Vredesinstituut op mogelijke bronnen van geweld en zoekt het naar verklaringen. Daarnaast neemt het instituut sociale processen onder de loep die de voorwaarden voor vrede beïnvloeden, zowel lokaal als internationaal. Het onderzoek vertrekt vanuit concrete problemen of opvallende vaststellingen die verdere analyse vereisen. Wat is de plaats van geweld in de leefwereld van jongeren? Hoe gaan mensen om met het herdenken en herinneren van conflicten? En wat is de invloed van democratische politieke structuren op vrede?

Omdat de betekenis van vrede afhankelijk is van de sociale, politieke, economische en culturele context waarin het begrip gebruikt wordt, is een voortdurende reflectie op de gebruikte concepten en begrippen noodzakelijk; iets waar in het onderzoek van het vredesinstituut voortdurend aandacht aan wordt geschonken.

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen dit project zijn terug te vinden in het tweede luik van dit jaarverslag. In wat volgt, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk geduid.

2.1 Vredesopvoeding en onderwijs

Binnen het onderzoeksprogramma Vrede en samenleving van het Vredesinstituut loopt reeds sinds 2007 een onderzoeksproject over vredesopvoeding. Het Vredesinstituut onderzoekt wat vredeseducatie precies inhoudt en hoe die - onder meer in ons onderwijs - in de praktijk wordt gebracht. Het Vredesinstituut gaat dus op zoek naar inzicht in opvoeding tot vrede in het algemeen, en de manier waarop deze in Vlaanderen vorm krijgt in het bijzonder.

Eerder werd er reeds een staalkaart gemaakt van recente vredesopvoedingsinitiatieven in de onderwijswereld. In 2010 werd er vervolgens een onderzoek met een conceptueel luik en een inventarisatie van het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen afgerond. Het onderzoek ging na wat het concept vredesopvoeding precies inhoudt of kan inhouden, en welke invullingen, karakteristieken en indelingen zoal aan vredesopvoeding worden gegeven. Deze analyse resulteerde in een afbakening

van vredesopvoeding, die werd gebruikt om het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen in kaart te brengen.

Wat is vredesopvoeding?

Het Vredesinstituut definieert vredesopvoeding als een contextbepaalde, transformatieve en intrinsiek politieke pedagogie die gericht is op vredescultuur en actieve verantwoordelijkheid:

- *Vredescultuur* is door de Verenigde Naties gedefinieerd als de waarden, attitudes, gedragingen en levenshoudingen die geweld verwerpen en conflicten vermijden door hun oorzaken bij de wortel aan te pakken via dialoog of communicatie op interpersoonlijk, collectief en internationaal vlak. Daarbij wordt het belang van cultuur, geschiedenis, levensbeschouwing, alfabetisering en kennis van vreemde talen benadrukt, evenals het betrekken van de lerarenopleidingen, de brede omgeving van de school, de informele (buitenschoolse) opvoedingscontext en volwasseneneducatie.
- *Actieve verantwoordelijkheid* is het beoogde eindresultaat van vredesopvoeding. Daarvoor is zowel begrip van de mondiale toestand en samenhang (kennis en inzicht) als opkomen tegen openlijk en structureel geweld en voor een rechtvaardige samenleving (attitude en actie) nodig.
- Vredesopvoeding is *contextbepaald*. Dit houdt in dat de inhoud en de invulling van vredesopvoeding worden bepaald door de bekommernissen en noden van de particuliere samenleving waarbinnen de vredesopvoeding plaatsvindt. Deze karakteristiek geldt in zijn algemeenheid, maar een eventuele link aan een reële conflictsituatie bepaalt in hoge mate de invulling die vredesopvoeding krijgt. De contextbepaaldheid van vredesopvoeding hangt samen met de nood om in te spelen op aanwezige of opgeroepen ervaringen bij het doelpubliek, of anders gezegd om *ervaringsgericht* te werk te gaan.
- Vredesopvoeding als *transformatieve en politieke pedagogie* houdt in dat verandering en emancipatie centraal staan, zowel bij degene die vredesopvoeding geniet (transformatief), als binnen de samenleving als geheel (politiek). Vredesdoelstellingen houden vaak een directe uitdaging in van de actuele stand van zaken, veeleer dan een reproduceren van kennis en sociale orde. Vredesopvoeding is dan ook niet gericht op het kneden van lijdzame of volgzame burgers, maar op het vormen van weerbare burgers die verantwoordelijkheid nemen. Leerprocessen op lange termijn (*procesmatig*) en coöperatief of *interactief leren* zijn hiervoor essentieel.

Gebaseerd op Johan Galtung werd een onderscheid gemaakt tussen *positieve en negatieve vrede*. Positieve vrede is een toestand van geweldloosheid, duurzaamheid en rechtvaardigheid die de oorzaken van geweld wegneemt en enkel mogelijk is dankzij de aanwezigheid van de juiste ingesteldheid en gepaste instellingen. Negatieve vrede is dan het louter afwenden of stopzetten van oorlog of direct geweld. Beide kunnen ook samen voorkomen.

Gebaseerd op Ian Harris werden binnen het ruime veld van vredesopvoeding vijf *types vredesopvoeding onderscheiden*, namelijk internationale, mensenrechten-, ontwikkelings-, milieu- en conflicthanteringseducatie.

Deze op Harris, Galtung, Freire en anderen gebaseerde invulling is voldoende coherent en theoretisch onderbouwd om de samenhang tussen op het eerste zicht zeer verscheiden projecten hard te maken. De niet-exclusieve indeling over twee assen (positief/negatief en vijf types vredesopvoeding) slaagt er bovendien in houvast te bieden binnen het disparate veld van emancipatoire en wereldverbeterende projecten, zonder tot star hokjesdenken te verleiden.

Wat is vredesopvoeding in Vlaanderen?

Vredesopvoedingsprojecten worden in een grote meerderheid van de Vlaamse basis- en secundaire scholen georganiseerd. Dit komt in belangrijke mate doordat de scholen deze projecten als zeer zinvol beschouwen en ze soms zelfs een onmiddellijke impact vaststellen, bijvoorbeeld op het schoolklimaat of op het gedrag van de leerlingen ten aanzien van geweld. Voor deze projecten, die er vaak komen op initiatief van een bevlogen leerkracht of van een groep leerkrachten, doen de scholen in belangrijke mate beroep op externe organisaties.

In Vlaanderen is er een ruim aanbod aan initiatieven beschikbaar onder tal van noemers en vlaggen die binnen onze afbakening van vredesopvoeding vallen. In totaal identificeerden we 62 organisaties die samen 454 vredeseducatieve initiatieven aanbieden voor het onderwijs. Het vredeseducatieve aanbod in Vlaanderen biedt dus voor elk wat wils, met een mooie spreiding over de verschillende leeftijdsgroepen en de verschillende types vredesopvoeding.

Toch werden in het onderzoek enkele opvallende uitschieters of interessante verbanden vastgesteld. De traditionele vredesbeweging, organisaties die rond oorlog en vrede werken (de grote vrede) en organisaties die rond inter-persoonlijke geweldloosheid werken (de kleine vrede), associëren zichzelf het vaakst spontaan met vrede. Bij hen vinden we ook de grootste variatie over types vredesopvoeding, doelgroepen en methodieken heen.

De vredesbeweging blijkt bepaalde types vredesopvoeding anders te benaderen dan organisaties die *vrede* niet of slechts zijdelings met hun werking associëren. Binnen internationale opvoeding, het favoriete type van zowel de vredesbeweging als organisaties die zich op internationale thema's toeleggen, merken we een groot verschil in invulling. De vredesbeweging is binnen internationale opvoeding – het oerdomein van vredesopvoeding – vooral op negatieve vrede en dus op internationale conflicten of oorlogen gericht. De internationaal-georiënteerde organisaties zijn binnen diezelfde internationale opvoeding vrijwel uitsluitend op positieve vrede gericht en bevinden zich nadrukkelijk op het kruispunt met ontwikkelingseducatie. Hetzelfde geldt overigens voor de ontwikkelingsorgani-

saties. Hun invulling blijkt er één te zijn van mondiale vorming: kennismaking met andere culturen, levenswijzen, gewoontes, de problemen waarmee ze worden geconfronteerd, en de mondiale samenhang van dit alles. Beide benaderingen passen binnen de vredescultuur en de actieve verantwoordelijkheid die doelstellingen van vredesopvoeding zijn, maar er blijkt een duidelijk verschil tussen een invulling gericht op negatieve vrede dan wel op positieve vrede. Deze vaststelling met betrekking tot internationale opvoeding neemt niet weg dat ook de vredesbeweging voor het geheel van haar activiteiten meestal op positieve vrede gericht is en ook veruit het vaakst positieve en negatieve vrede combineert.

De opdeling tussen negatieve en positieve vrede bleek de beste verklarende factor om het onderscheid tussen projecten en organisaties te duiden. Organisaties die werken vanuit de herinnering aan de twee wereldoorlogen (grote vrede), blijken het meest uitgesproken op negatieve vrede toegespitst. Organisaties die werken rond inter-persoonlijk geweld (kleine vrede), combineren – op de vredesbeweging na – het vaakst negatieve en positieve vrede. Het blijkt dus de aandacht voor negatieve vrede die het onderscheid markeert tussen organisaties die traditioneel met vrede geassocieerd worden, en organisaties die over het algemeen een andere noemer gebruiken voor hun vredeseducatieve werk.

Vreemd genoeg zijn de organisaties en meer nog de activiteiten die traditioneel met vrede – en dus met negatieve vrede – geassocieerd worden, het buitenbeentje binnen het vredeseducatieve veld. Binnen het totale aanbod blijken twee benaderingen van negatieve vrede, namelijk de kleine vrede (tegen inter-persoonlijk geweld) en de grote vrede (tegen internationaal geweld), elkaars tegenpolen en dit zowel op het vlak van doelgroep als van didactische aanpak. Projecten voor kleine vrede, die we grosso modo de ‘negatieve vrede’-invulling van opvoeding voor conflicthantering kunnen noemen, komen bij alle leeftijden voor, maar toch het vaakst bij de jongste groepen. Cognitieve en ervaringsgerichte benaderingen komen bij kleine vrede het minst voor, interactieve werkvormen zijn dan weer de favorieten. Projecten voor grote vrede, bij uitstek rond de twee wereldoorlogen, bieden dan weer de ‘negatieve vrede’-invulling van internationale en in mindere mate mensenrechteneducatie. Deze projecten zijn vooral op oudere doelgroepen gericht en hechten groot belang aan cognitieve en ervaringsgerichte werkvormen. Interactieve benaderingen komen hier dan weer veruit het minst voor. Uiteindelijk blijken de kenmerken van kleine en grote vrede over de hele lijn significant van elkaar te verschillen. Projecten gericht op positieve vrede liggen tussen beide uitersten in en zorgen ervoor dat het gehele aanbod aan vredesopvoeding toch een aaneensluitend veld vormt, waarbij de verschillende types vredesopvoeding en de verschillende categorieën organisaties elkaar overlappen en in elkaar haken.

Het dient opgemerkt dat deze analyse vooral van toepassing is op projecten en minder op organisaties. Heel wat vredesorganisaties bieden immers ook projecten aan op het vlak van positieve vrede, en de vredesbeweging bestrijkt het hele veld van vredesopvoeding. Niettemin blijkt het hart van vredesopvoeding voor een groot stuk te kloppen bij projecten die vaak beter gekend zijn onder andere noemers, en zijn het de projecten die intuïtief het meest met vrede worden geassocieerd (de facto de negatieve vrede), die de uiterwaarden bepalen.

Over alle types heen, worden de meeste projecten aangeboden door gespecialiseerde educatieve organisaties, die vaak kiezen voor een focus op een bepaald thema of type vredesopvoeding, een vaste doelgroep en/of een vaste methode. In veruit de meeste gevallen blijken de aanbiedende organisaties toegewijd en professioneel om te gaan met hun vredeseducatieve werking, en vaak stemmen ze hun aanbod af op leerplannen of eindtermen. Dat geldt voor gespecialiseerde educatieve organisaties, maar evenzeer voor organisaties met een thematische specialisatie waarvoor de educatieve werking slechts één van hun activiteiten is. Het valt trouwens op dat scholen die een beroep doen op externe organisaties voor het (mee) op touw zetten van vredeseducatieve projecten, over het algemeen zeer tevreden zijn over die samenwerking.

Voor alle leeftijden is een ruim en gevarieerd aanbod beschikbaar, maar het zwaartepunt ligt bij de 10- tot 18-jarigen, met pieken voor de derde graden van lager en secundair onderwijs. Het aangeboden materiaal bestaat vaak uit spelvormen, voorwerpenkoffers en in iets mindere mate workshops of ateliers. De actieve inleving, beleving of ervaring krijgt veel aandacht in de aangeboden vredeseducatieve projecten.

Een ander kenmerk dat in het oog sprong, is het ver-kind-sen van het aanbod, vooral in het basisonderwijs. Mondiale problemen worden vaak op kindermaat gebracht, bijvoorbeeld door het over kindsoldaten te hebben in plaats van over oorlog, over straatkinderen in plaats van over (kans)armoede, over kinderrechten in plaats van over mensenrechten, ...

Een rode draad in het onderzoek over vredesopvoeding, is het belang van een procesmatige aanpak. Ook binnen het vredeseducatieve aanbod in Vlaanderen werd vastgesteld dat men het belang van een benadering over de lange termijn ter harte neemt. De continuïteit wordt soms rechtstreeks voorzien door de aanbieder, met initiatieven die voortbouwen op eerdere projecten of met onderwijsmethodes die langlopend kunnen gehanteerd worden. Veel meer organisaties bieden alvast ondersteunend materiaal voor de voorbereiding en de nabespreking van het project. Het slagen van een vredeseducatief project hangt hier in grote mate van af. Het succes van vredesopvoeding als geheel lijkt op lange termijn echter vooral af te hangen van de volgehouden inspanning van de leerkrachten en van een vruchtbaar schoolklimaat.

Wat met vredesopvoeding in Vlaanderen?

Bij de afronding van het onderzoek werden ook een aantal aandachtspunten op een rij gezet. Ten eerste bleek de kostprijs van veruit de meeste vredeseducatieve initiatieven zeer laag tot helemaal gratis te zijn. Door de soms noodzakelijke begeleiding of transportkosten kan de kostprijs oplopen, maar over het algemeen zijn de financiële hinderpalen om van het vredeseducatieve aanbod gebruik te maken, miniem. Dit is in belangrijke mate te danken aan het feit dat de aanbieders voor hun (educatieve) werking subsidies ontvangen. Financiering vanwege het departement onderwijs lijkt echter minder vaak voor te komen dan bijdragen van cultureel, sociaal-cultureel of jeugdwerk op Vlaams niveau, van ontwik-

kelingssamenwerking op federaal niveau, van steden, gemeenten en provincies, en uit de werkingsmiddelen van intergouvernementele of niet-gouvernementele organisaties. Het zou interessant zijn om de financieringskanalen systematisch in kaart te brengen, en na te gaan in welke mate vanuit het departement onderwijs financiële, structurele, politieke of inhoudelijke steun kan geboden worden aan vredesopvoeding in Vlaanderen.

Ten tweede is het wenselijk de verschillende aanzetten tot vredesopvoeding die vandaag al in vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen vervat zitten, op een rij te zetten, gezamenlijk aan te moedigen, en eventuele hiaten op te vullen of op te vangen.

Vredesopvoeding is immers, ondanks zijn veelkleurigheid, één samenhangende pedagogie die erbij gebaat is dat er meer afstemming komt. Het is zinvol dat de verschillende onderdelen van vredesopvoeding elkaar onderling versterken en dat leerkrachten in functie van die onderlinge samenhang en wisselwerking worden opgeleid, bijgeschoold of ondersteund.

Ten derde werd aandacht gevestigd op de oproep van UNESCO om de lerarenopleidingen, de brede omgeving van de school, de informele (buitenschoolse) opvoedingscontext en volwasseneneducatie bij vredesopvoeding te betrekken. Zeker binnen de lerarenopleiding en in de permanente vorming van leerkrachten is meer aandacht voor een gebundelde vredesopvoeding wenselijk.

Ten vierde bleek zeker op het vlak van ontsluiting een bundeling van krachten van de aanbiedende organisaties te overwegen. Scholen die geen vredeseducatieve projecten organiseren, gaven aan dat dit – naast een gebrek aan tijd en het ontbreken van iemand op school die het voortouw neemt – vaak toe te schrijven is aan het feit dat ze onvoldoende zicht hebben op het aanbod en de kwaliteit van de aangeboden initiatieven. Een bundeling van de krachten van de aanbiedende organisaties op vlak van ontsluiting zou het gebruiksgemak voor de afnemers verhogen, het aanbod beter zichtbaar maken, expertise samenbrengen en eventueel onderling versterken, en de invloed op het beleid verhogen. Ook voor elk van de drie vorige aandachtspunten zou zo'n overkoepelende samenwerking haar nut bewijzen.

Tot slot werden enkele goede voorbeelden die de kwaliteit van de vredeseducatieve initiatieven ten goede komen, samengevat. Een duidelijk profiel, heldere keuzes en afgeleide doelstellingen bij de aanbieders beïnvloeden hun vredeseducatieve projecten positief. In het bijzonder het afbakenen en communiceren van de gehanteerde pedagogie en het concreet afstemmen op leerplannen en eindtermen komen de kwaliteit van het project ten goede en bieden bovendien nuttige aanknopingspunten voor de leerkracht. Het bleek ook aan te bevelen om, ondanks het belang van duidelijke keuzes en doelstellingen vanwege de aanbieder, toch ruimte te laten voor de leerkracht opdat die het aanbod kan inpassen in de eigen situatie of aanpassen aan eigen noden. Voorbereiding en nabespreking van vredeseducatieve projecten zijn absoluut essentieel en zijn zowel voor de aanbieders als voor de leerkrachten een belangrijk aandachtspunt. In de praktijk wordt hier gelukkig al hard aan gewerkt. Bovenal bleek de continuïteit van vredesopvoeding in voortbouwende

projecten, leerlijnen en schoolcultuur fundamenteel om van een vredeseducatieve activiteit meer te maken dan een dagje uit of een doorbreken van de dagelijkse sleur.

Meer informatie

Over positieve en negatieve vrede. Vredesopvoeding voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: conceptuele afbakening en analyse van het aanbod (Onderzoeksrapport)

Auteurs: Geert Castryck en Nils Duquet

Brussel, 8 maart 2010 - ISBN 9789078864295, 196 p

2.2 Herdenken en herinneren

In 2010 is het Vredesinstituut gestart met een nieuw onderzoeksproject over herdenken en herinneren. Oorlog en politiek geweld slaan diepe kloven en breuken in samenlevingen en tussen staten. In de nasleep van gewelddadige conflicten moeten samenlevingen deze pijnlijke, traumatische gebeurtenissen een plaats geven in hun collectieve herinnering, onder meer in de vorm van herdenkingen. De geschiedenis toont aan dat herdenken op verschillende manieren kan gebeuren. Herdenkingen hebben er historisch gezien vaak voor gezorgd dat maatschappelijke en interstatelijke tegenstellingen en spanningen bleven bestaan. Daartegenover staat dat herdenkingen ook een aanzet en stimulans kunnen vormen om, op basis van de ervaring van en de herinnering aan het afschuwwekkende geweld, een beweging in te zetten om oorlogen en gewelddadige conflicten te vermijden en te bannen. Herdenkingen en collectieve herinnering dragen dan bij tot het versterken van de praktijk van vrede en, door het wederzijdse leed te erkennen, tot het bewerkstelligen van verzoening. Het Vredesinstituut onderzoekt de rol van herdenking en herinnering in het algemeen, maar neemt ook bestaande herdenkingspraktijken onder de loep, onder meer in de aanloop naar de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog.

In 2010 werd een eerste verkennend onderzoek afgerond naar hedendaagse herdenkingspraktijken en de problemen waarmee ze geconfronteerd worden. Sinds enige tijd zijn diverse overheden en organisaties in Vlaanderen begonnen met de voorbereidingen voor de 100-jarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014-2018. Herdenkingen van het oorlogsverleden hebben in alle samenlevingen die bij de wereldoorlogen betrokken waren een vaste plaats gekregen.

De analyse van traditionele herdenkingspraktijken en van de literatuur over herdenking en herinnering gaf echter aan dat er nood is aan een reflectie over de hedendaagse betekenis en relevantie van oorlogsherdenkingen.

Uit de verkennende studie bleek dat in dit kader drie kwesties in het bijzonder aandacht vragen. Ten eerste hebben herdenkingspraktijken altijd meer dan één boodschap uitgedragen. Het eerste motief achter alle herdenkingspraktijken is om de herinnering aan slachtoffers van oorlogen en conflicten in ere te houden. Maar naast dit motief van herinnering zijn herdenkingen altijd gebruikt om ook andere boodschappen over te dragen en andere doelstellingen te dienen. Traditioneel werden herdenkingen gebruikt om bepaalde politieke doelstellingen na te streven. Zo werden ze ingezet als instrument om de nationale eenheid te bevorderen, het project van nationale identiteitsvorming te ondersteunen en noties als het patriottische offer te promoten. Uit het onderzoek bleek dat de praktijk om herdenkingen aan politieke agenda's te linken tot op heden wordt voortgezet. Een ander traditioneel doel van herdenkingen is het bevorderen en verspreiden van een vredescultuur. Ook hier is sprake van het linken van herdenkingen aan een politieke agenda: herdenkingen worden ingeschakeld in een vredeseducatief project, dat waarden als tolerantie en niet-gewelddadige conflicthantering wil bevorderen. Indien overheden en organisatoren willen vermijden dat op herdenkingsactiviteiten boodschappen worden uitgezonden die als gedateerd, ambigu, mogelijk zelfs als contradictorisch of niet-inclusief worden ervaren, moeten ze zich ervan bewust zijn dat herdenking inderdaad verschillende doelstellingen kan dienen en dat er potentiële spanningen bestaan tussen deze verschillende doelstellingen en de boodschappen die tijdens herdenkingen worden overgedragen.

Ten tweede kon geconcludeerd worden dat officiële herdenkingsplechtigheden ook vandaag hun waarde houden als rituele praktijken waarop respect en dankbaarheid betuigd wordt aan al diegenen die tijdens de oorlogen geleden hebben. Om rekening te houden met nieuwe en jongere groepen deelnemers is het echter raadzaam voor organisatoren om herdenkingsplechtigheden niet langer als een routine te organiseren. Want hoewel de oude rituelen en vormen waardevol blijven als tijdstippen en plaatsen waar mensen en groepen kunnen samenkomen om de verschillen en gelijkenissen in hun eigen herinneringen aan het oorlogsverleden te leren kennen en te waarderen, is het duidelijk geworden dat de traditionele plechtigheden en symbolen voor het bredere, eigentijdse publiek hebben ingeboet aan kracht om vorm te geven aan één gedeelde, betekenisvolle herinnering aan het verleden. Nu de laatste veteranen en andere directe ooggetuigen aan het verdwijnen zijn, stelt zich bovendien de noodzaak om een nieuw en jonger publiek aan te spreken om deel te nemen aan herdenkingsactiviteiten. Complementaire herdenkingsactiviteiten en tentoonstellingen kunnen hierbij van nut zijn, door mensen die de oorlogen zelf niet hebben meegemaakt te helpen in het vinden van betekenissen in de traditionele vormen en rituelen. Sinds enkele jaren zijn organisatoren beginnen experimenteren met nieuwe vormen van herdenking, zoals sportevenementen, wandelingen en kunstexposities. Het is uiteraard belangrijk dat de noodzaak om nieuwe groepen deelnemers aan te trekken de doelstellingen van herdenking niet overschaduwden. Daarom is het aan te bevelen op zoek te gaan naar fora waar op een grondige manier gereflecteerd kan worden over oor-

log en vrede. Het Franse beleid over gedeelde herinnering bijvoorbeeld moedigt aan om door meerdere lenzen naar het oorlogsverleden te kijken, zodat meer accurate narratieven over de oorlogen kunnen worden meegegeven. Musea, die in Vlaanderen een belangrijke rol spelen in het herdenkingslandschap, zijn in die zin een geschikt forum om meervoudige perspectieven te introduceren. Uit het onderzoek bleek ook het potentieel van herdenkingstoerisme, pedagogische programma's en innovatieve media. Al deze vormen verruimen het actieterrein van herdenking en bieden mogelijkheden om op langere termijn te reflecteren over oorlog en vrede

Een derde aandachtspunt had betrekking op het herdenkings- en herinneringstoerisme. In het vooruitzicht van de 100-jarige herdenkingen van de Eerste Wereldoorlog worden grote investeringen gepland in de toeristische industrie. Toerisme heeft een groot potentieel als instrument om de verschillende boodschappen van herdenking over te dragen, en hun blijvende relevantie in de hedendaagse samenleving te helpen ondersteunen. Niettemin stelt zich bij het organiseren en bevorderen van toeristische initiatieven rond herinnering en herdenking altijd de vraag welke boodschappen precies worden overgedragen, alsook hoe dat kan gebeuren met respect voor het historisch gegroeide geheugen en voor bestaande herdenkingspraktijken.

Uit het onderzoek bleek duidelijk dat de herdenking van het oorlogsverleden op een keerpunt staat, en dat de tijd gekomen is om ervoor te zorgen dat herdenkingspraktijken blijven inspelen op de noden van de hedendaagse samenleving. Er werden de afgelopen jaren al talrijke populaire initiatieven genomen die loskomen van de strikte rituelen die het publieke aangezicht van herdenkingen decennialang hebben bepaald. De Franse regering heeft met haar beleid over gedeelde herinnering inspanningen gedaan om herdenkingen open te breken. Deze inspanningen laten echter nog een aantal kansen onbenut en dringen bovendien niet altijd door tot op het lokale niveau. Ook in Vlaanderen dient het reflectieproces over de hernieuwing van herdenkingspraktijken verder aangemoedigd te worden, onder meer door overheden en organisaties te informeren over huidige ontwikkelingen op het vlak van herdenkingen, alsook door het bewustzijn te vergroten over mogelijke problemen en aandachtspunten en aan te geven wat de mogelijkheden zijn om de eigentijdse relevantie van herdenkingen te waarborgen. De belangrijkste eigentijdse relevantie van oorlogsherdenkingen ligt volgens het Vredesinstituut, naast het voortzetten van het betuigen van eerbied aan diegenen die tijdens de oorlog gesneuveld zijn of geleden hebben, vooral bij het aanmoedigen van het *reflecteren* over de betekenis van oorlog en vrede. Dit vereist dat organisatoren van herdenkingsactiviteiten voortdurend oog hebben voor de accuraatheid van narratieven over het oorlogsverleden en rekening houden met de grote diversiteit die er bestaat aan verschillende soorten oorlogservaringen. Bovendien moeten organisatoren er steeds bewust van zijn dat herdenkingen traditioneel verschillende soorten boodschappen hebben overgedragen en dat er mogelijke spanningen kunnen bestaan tussen deze boodschappen.

Het is duidelijk dat herdenkingspraktijken meer moeten inhouden dan louter nationale identiteitsconstructie en dat de overgedragen boodschappen zo coherent en inclusief

mogelijk moeten zijn. Opdat nieuwe groepen van deelnemers bereikt worden, kunnen een breed spectrum aan vormen en methodes verkend worden. Ook het herdenkingstoerisme is in dit opzicht veelbelovend, op voorwaarde dat het bevorderen van dit soort toerisme aandacht heeft voor het specifieke karakter van herdenking. Tot slot is herdenking een geschikt domein om aan vredesopvoeding te doen, en aldus te werken aan een vredescultuur en een meer inclusieve samenleving. Kortom, hoewel oorlogsherdenking veel vragen en problemen opwerpt, vormt het nog steeds een relevant en veelbelovend maatschappelijk fenomeen. Het ideale ogenblik lijkt aangebroken om oorlogsherdenkingen te herdenken.

Meer informatie

Oologsherdenking herdacht

Achtergrondnota

Brussel, 23 september 2010 - ISBN 9789078864387, 44 p.

2.3 Jongeren en geweld

‘Jongeren en geweld’, het thema geeft niet zelden aanleiding tot ongerustheid en verhitte discussies, waarbij jongeren in hoofdzaak als het probleem in beeld komen. Media, politici en wetenschappers besteden ruim aandacht aan het fenomeen en bovendien lijkt de overtuiging dat jongeren steeds gewelddadiger worden, algemeen aanvaard. Als antwoord op die maatschappelijke bezorgdheid worden door beleidsmakers allerlei initiatieven genomen, zowel preventief als repressief. De mening dat jongerengeweld de laatste jaren is toegenomen, is echter zelden gestoeld op een wetenschappelijk onderbouwde analyse. De perceptie en mening van de jongeren zelf wordt echter niet of onvoldoende betrokken bij het debat.

Uit de resultaten van voorgaand onderzoek van het Vredesinstituut (‘Vrede in Vlaanderen’) blijkt dat jongeren gekenmerkt worden door een ambivalente houding ten aanzien van geweld. Enerzijds ondernemen jongeren vaker politieke activiteiten gericht voor het stimuleren van vrede of geweldloosheid, zoals betogen, petitie ondertekenen of geld schenken. Anderzijds zijn jongeren over het algemeen sneller geneigd om zelf geweld te gebruiken. Meer algemeen heeft geweld door en tegen jongeren een directe en ingrijpende persoonlijke en maatschappelijke impact.

Het Vredesinstituut startte in 2009 een onderzoeksproject 'Jongeren en geweld', uitbesteed aan het Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC) van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de K.U.Leuven. In dit onderzoek worden alle recente gegevens samengebracht die in Vlaanderen beschikbaar zijn over jongerengeweld. Naast een kritische kijk op dit bestaande cijfermateriaal, worden ook nieuwe diepgravende analyses uitgevoerd op cijfers van het Jeugdonderzoeksplatform (JOP) en de Veiligheidsmonitor. Dit kwantitatief luik schetst een beeld van de omvang, aard en evolutie van de problematiek. Bovendien worden ook de resultaten van nieuw kwalitatief onderzoek naar de attitudes en perceptie van jongeren zelf verwerkt. Dit maakt van deze studie een belangrijke aanvulling op het beschikbare onderzoek.

Het onderzoeksproject werd eind 2010 afgerond en de resultaten worden gebundeld in het boek 'Jongeren en geweld', dat in mei 2011 verschijnt bij uitgeverij Acco.

#3

*Ondersteuning van het
parlementaire werk*

Het Vredesinstituut ondersteunt de werkzaamheden van het Vlaams Parlement door zijn onderzoekswerk (zie hoofdstuk 1 en 2), de publicatie van adviesnota's (zie 3.2), het uitbouwen van een documentatiecentrum (zie 3.3), en bijdragen tot commissievergaderingen, het organiseren van werkbezoeken en het opzetten van conferenties (zie 3.1). In de volgende secties wordt de directe ondersteuning van het Vlaams Parlement verder verduidelijkt aan de hand van een toelichting bij de betrokkenheid van het Vredesinstituut bij het parlementaire werk, een overzicht van het uitgebrachte advies en informatie over de documentatiecollectie in het Parlementair Informatiecentrum.

3.1

Betrokkenheid bij parlementaire activiteiten

Commissievergaderingen

Op 14 januari 2010 gaf het Vredesinstituut in de Commissie voor Economie toelichting bij zijn jaarverslag 2008, met name inzake het onderzoek naar de economische impact van militaire O&O.

Het onderzoek naar vredesopvoeding kwam onder de aandacht bij de bespreking van de beleidsnota onderwijs 2009-2014 in de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen.

Het jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel en het advies van het Vlaams Vredesinstituut informeerden de bespreking van het Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie in 2009 in de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking.

Op 9 november 2010 vond een Gedachtewisseling met het Vredesinstituut plaats in de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking over het Jaarverslag 2009 van het Vredesinstituut en de achtergrondnota over kernwapens in Kleine Brogel.

Op 14 december 2010 stelde directeur Tomas Baum het jaarverslag van het Vredesinstituut voor in de Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams

Parlement. Daarbij werd vooral ingegaan op het onderzoek van het Vredesinstituut ‘Een venster op de wereld’, over de buitenlandberichtgeving in onze media.

Werkbezoek

Op 18 en 19 oktober 2010 bracht het Vlaams Vredesinstituut samen met een delegatie Vlaams Volksvertegenwoordigers een werkbezoek aan Verdun ter voorbereiding van de 100-jarige herdenking van WOI door de Vlaamse overheid. Dit werkbezoek werd door het Vredesinstituut georganiseerd in het kader van zijn onderzoek en de ondersteuning van het Vlaams Parlement inzake oorlogsherdenking en vredestoerisme. Bedoeling was aan de hand van een aantal bezoeken aan sites en ontmoetingen met betrokkenen bij de herdenkingsactiviteiten in en rond Verdun, meer inzicht te verwerven in bestaande herdenkingspraktijken, te reflecteren over de herdenking van WOI in Vlaanderen en de gedachtewisseling tussen het parlement en het instituut te bevorderen. Aan het werkbezoek namen negen volksvertegenwoordigers van verschillende fracties, een fractiemedewerker, acht bestuursleden en de medewerkers van het Vredesinstituut deel.

Het werkbezoek bleef niet zonder gevolg: uit meerdere elementen blijkt dat de aan komende herdenking van 100 jaar WOI over de partijgrenzen heen leeft in het Vlaams Parlement. Het Vredesinstituut werd in dit verband onder meer gevraagd advies te geven over de ontwerp tekst van de ‘*International Declaration on Flanders Fields*’ (zie 3.2).

Schriftelijke vragen en vragen om uitleg

Schriftelijke vragen verwezen naar het onderzoek van het Vredesinstituut inzake vredesopvoeding, wapenexport en buitenlandberichtgeving in onze media.

In vragen om uitleg werd verwezen naar het advies van het Vredesinstituut inzake VN-resolutie 1325 en naar het onderzoek in het programma Wapenhandel en –productie.

Betrokkenheid Vlaams volksvertegenwoordigers

Op 8 maart 2010 vormden Vlaams volksvertegenwoordigers Sabine Poleyn en Marleen Vanderpoorten een responden-tenpanel bij de voorstelling van het onder-zoek ‘Over positieve en negatieve vrede’ van het Vredesinstituut.

Na de publicatie van zijn onderzoek over vredesopvoeding, bracht het

Vredesinstituut op 23 september 2010 leraars, betrokken actoren, ervaringsdeskundigen en beleidsmakers samen tijdens een conferentie ‘Vredesopvoeding: van kennis tot actie’. De conferentie werd afgesloten door een debat met Vlaamse volksvertegenwoordigers Boudewijn Bouckaert, Elisabeth Meuleman, Kris Van Dijck en Bart Martens.

Ook op diverse andere evenementen mocht het Vredesinstituut volksvertegenwoordigers en hun medewerkers verwelkomen, bijvoorbeeld op de presentatie van het onderzoek naar tussenhandel in wapens en *dual-use* producten op 2 maart 2010, de voorstelling van het jaar-rapport ‘Vlaamse buitenlandse handel in

wapens en goederen voor tweeeërlei gebruik 2009’ op 17 maart 2010 en de conferentie ‘Wapenexportcontrole en de ontluikende Europese Defensiemarkt’ op 29 november 2010.

3.2 Advies

De adviesfunctie is de meest directe dienstverlening van het instituut aan het parlement en zijn politieke omgeving. Het Vredesinstituut kan adviezen formuleren op basis van zijn expertise of van de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Het advies op eigen initiatief kan zowel voortvloeien uit wetenschappelijk werk, als uit een politieke of maatschappelijke aanleiding. De overige adviesmodaliteiten van het instituut zijn advies op verzoek van het Vlaams Parlement en advies over het verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de toepassing van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-,

uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.

De adviezen van het Vredesinstituut worden uitgebracht door de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het oprichtingsdecreet een evenwichtige samenstelling bepaald, met experts en vertegenwoordigers van de fracties van het Vlaams Parlement, de universiteiten, de socio-economische actoren en de vredesbeweging. Met zijn adviesfunctie binnen dit brede maatschappelijke draagvlak, neemt het Vredesinstituut zijn rol als Vlaamse politiek-maatschappelijke instelling ter harte.

In 2009 werden drie adviezen uitgebracht: een decretaal verankerd, een op eigen initiatief en een op verzoek van het Vlaams Parlement. Alle adviezen in 2010 werden bij unanimititeit uitgebracht door de Raad van Bestuur. Ze werden overgemaakt aan de voorzitter van het Vlaams Parlement, de Vlaamse volksvertegenwoordigers en de bevoegde ministers. Deze adviesnota's werden ook op de website gepubliceerd en via de nieuwsbrief verspreid.

3.2.1 Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2009

Context

Het decreet dat de werking van het Vlaams Vredesinstituut omschrijft, stipuleert dat het instituut advies uitbrengt aan het Vlaams Parlement over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Op 9 april 2010 diende de Vlaamse Regering haar jaarlijks verslag over de wapenhandel in 2009 in bij het Vlaams Parlement.

In het advies van het Vredesinstituut wordt de aandacht gevestigd op een aantal belangrijke elementen in het verslag van de Vlaamse Regering, waarbij het Vredesinstituut advies uitbrengt aan het Vlaams Parlement. De aandachtspunten en het advies zijn gebaseerd op voorgaande adviezen en onderzoek van het Vredesinstituut in zijn onderzoeksprogramma Wapenhandel en -productie, waarin het instituut het nationale, Europese en internatio-

nale juridische kader voor de buitenlandse wapenhandel volgt, alsook de feiten en cijfers van de wapenproductie en -handel in Vlaanderen. Het advies werd in het bijzonder geïnfomeerd door het jaarrapport '*Vlaamse buitenlandse handel in wapens en producten voor tweërlei gebruik 2009*', dat op 17 maart 2010 werd voorgesteld in het Vlaams Parlement. Het jaarrapport van het instituut omvat de cijfers over in- uit- en doorvoer van militair materieel in het voorbije jaar en een diepgaande analyse van die cijfers. Daarnaast geeft het Vredesinstituut in zijn jaarrapport ook analyse en duiding bij de vergunde handel in producten voor tweërlei gebruik (*dual-use*). Daarover wordt evenwel niet gerapporteerd in het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering en dit wordt bijgevolg niet besproken in het advies.

Het uitgangspunt van het Vredesinstituut bij het advies is dat een sluitende controle op het verhandelen van militair materieel nodig is. Controle over de verspreiding ervan is immers een noodzakelijke voorwaarde voor vrede en stabiliteit. De opportuniteit van exporten wordt geval per geval beoordeeld aan de hand van internationaal overeengekomen richtlijnen. Niet alleen waar, maar ook door wie het materieel gebruikt wordt, is bij die beoordeling bepalend. Het beleid dat de handel in militair materieel controleert, moet transparant zijn zodat democratische opvolging en controle van het beleid mogelijk is.

Inhoud

Het Vredesinstituut vestigde de aandacht op vier belangrijke elementen met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, dat op 9 april 2010 werd ingediend bij het Vlaams Parlement:

- het aandeel van de wapenexport waarbij de industrie de laatst gerapporteerde gebruiker is bij het afleveren van de vergunning, is de afgelopen jaren sterk gestegen;
- het consultatiemechanisme van COARM is een indicator van de harmonisering in het Europese wapenexportbeleid en een transparante toepassing van de Europese criteria voor wapenuitvoer is belangrijk;
- de vergunde invoer van vuurwapens is de afgelopen jaren sterk gestegen, maar wie de uiteindelijke eindgebruikers zijn van deze vuurwapens wordt in veel gevallen niet vermeld;
- de transparantie in de jaarverslagen is de afgelopen jaren sterk verbeterd, maar blijft vatbaar voor significante verbetering.

Met betrekking tot de voorgaande aandachtspunten bij het Vlaamse wapenhandelbeleid waarover wordt gerapporteerd in het verslag van de Vlaamse Regering, heeft het

Vredesinstituut volgend advies geformuleerd om het Vlaamse wapenhandelbeleid te optimaliseren, en de parlementaire controle op dat beleid te ondersteunen en te versterken.

Het Vlaams Vredesinstituut heeft het Vlaams Parlement geadviseerd:

- de Vlaamse Regering te vragen om extra inspanningen te leveren om alle mogelijke informatie te verzamelen over de bestemming en de uiteindelijke eindgebruiker indien deze van elkaar zouden verschillen, deze informatie op te nemen in de behandeling van vergunningsaanvragen en mee te delen aan het parlement;
- de Vlaamse Regering te vragen om in de verantwoording van haar beleid naar het parlement toe, meer inzicht te verschaffen in de manier waarop de Europese toetsingscriteria uit het Gemeenschappelijk Standpunt 2008/944/GBVB gehanteerd worden;
- de Vlaamse Regering te vragen dat in haar jaarverslag aan het Vlaams Parlement voldoende aandacht wordt besteed aan de invoer van wapens;
- de Vlaamse Regering te vragen om de transparantie in het jaarverslag te verhogen door de opname van gedetailleerde informatie over de reële buitenlandse handel in militair materieel, hernieuwingen van vergunningen, tijdelijke transacties, vergunningen onder het stelsel van de Europese richtlijn 91/477, en motivering voor de geweigerde vergunningen.

Stand van zaken

Het advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2009 werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 14 juni 2010. Het advies werd toegevoegd aan de bespreking van het Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de buitenlandse wapenhandel op 15 juni 2010. De Vlaamse minister-president, bevoegd voor buitenlandse wapenhandel, verklaarde tijdens de bespreking dat de aandachtspunten van het Vredesinstituut worden onderzocht.

3.2.2 Advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen: herinnerings- en vredeseducatie

Context

Op 22 april 2009 nam het Vlaams Parlement een decreet aan dat nieuwe eindtermen en ontwikkelingsdoelen invoert in het basis- en secundair onderwijs. Twee van de nieuwe vakoverschrijdende eindtermen in het secundair onderwijs zijn gericht op het vermijden van onverdraagzaamheid en racisme, en op inzicht in de rol van conflicten:

- “de leerlingen trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie”
- “de leerlingen geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten”

Twee elementen zijn belangrijk in de precieze formulering van deze vakoverschrijdende eindtermen. Ten eerste worden verschillende tijdsdimensies geopend. Er wordt meer bepaald gesproken over het trekken van lessen uit *historische* en *actuele* voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie. Dit betekent dat de eindtermen via twee benaderingen kunnen worden geoperationaliseerd: een diachrone, die lessen wil trekken uit de geschiedenis, en een synchrone, die hetzelfde wil bereiken door op eigentijdse fenomenen te focussen. Ook de tweede eindterm omvat deze twee dimensies: de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten kan zowel worden belicht door voorbeelden uit het verleden als uit het heden aan te halen.

Ten tweede focust de formulering van de vakoverschrijdende eindtermen op aspecten van wat we ‘negatieve’ vrede noemen. ‘Negatieve’ vrede verwijst naar het afwenden of stopzetten van oorlog, direct geweld of discriminatie. Dit concept van vrede heeft betrekking op hoe moet omgegaan worden met conflicten, onverdraagzaamheid en racisme, en hoe, door opvoeding en educatie, gestreefd moet worden naar de afwezigheid ervan. De pendant van deze ‘negatieve’ vrede is ‘positieve’ vrede, wat verwijst naar een toestand van duurzaamheid, rechtvaardigheid en geweldloosheid die de aanwezigheid van een cultuur van vrede bewerkstelligt en waarborgt.²

Met deze twee vaststellingen als uitgangspunt, vestigde het Vredesinstituut in een advies de aandacht op een aantal belangrijke elementen met betrekking tot de operationalisering van de genoemde vakoverschrijdende eindtermen.

Inhoud

Het Vlaams Vredesinstituut vestigde de aandacht op drie belangrijke elementen met betrekking tot de vakoverschrijdende eindtermen voor het secundair onderwijs die gericht zijn op het vermijden van onverdraagzaamheid en racisme, en op inzicht in de rol van conflicten:

- In de formulering van de vakoverschrijdende eindtermen zit een historische en een actuele benadering vervat. Dat betekent dat bij de operationalisering ervan niet alleen *historische* voorbeelden, maar ook *actuele* voorbeelden van onverdraagzaamheid en racisme kunnen worden aangewend. Zowel herinneringseducatie, als andere vormen van educatie over het afwenden of stopzetten van oorlog, direct geweld of discriminatie kunnen dus bijdragen tot de realisatie van de vakoverschrijdende eindtermen.
- Bij het operationaliseren van de eindtermen door herinneringseducatie, is het belangrijk op te merken dat herdenking en herinnering een intrinsieke waarde van bezinning en eerbied in zich dragen. De actualiserende pedagogische waarde van herdenking ligt veeleer in een *motivatie* om te werken aan eigentijdse maatschappelijke doelstellingen, dan in een *manier* om er werk van te maken. Daarnaast is de verhouding tussen de vakoverschrijdende benadering van herinneringseducatie en het vak geschiedenis complex en niet vanzelfsprekend.
- Naast werken met niet na te volgen voorbeelden, kunnen ook vormen van vredesopvoeding over de positieve voorwaarden voor vredevol samenleven, een bijdrage leveren aan het realiseren van de geest van de vakoverschrijdende eindtermen. Vredesopvoeding omvat immers niet alleen projecten over het vermijden van allerlei vormen van geweld, maar ook een waaier aan projecten die gericht zijn op het realiseren en in stand houden van een cultuur van vrede, met waarden als rechtvaardigheid, vrijheid en duurzaamheid.

Met betrekking tot deze aandachtspunten bij de genoemde vakoverschrijdende eindtermen, heeft het Vredesinstituut aan het Vlaams Parlement, de Vlaamse Regering en actoren in het onderwijslandschap geadviseerd:

- naast de historische benadering die vorm krijgt in herinneringseducatie, ook andere, actuele vormen van educatie over het afwenden of stopzetten van oorlog, geweld of discriminatie te betrekken bij de operationalisering van de eindtermen;
- bij de praktijk van herinneringseducatie aandacht te besteden aan de intrinsieke waarde van herdenking en herinnering, en aan de complexe verhouding tussen de vakoverschrijdende benadering van herinneringseducatie en het vak geschiedenis;
- het operationaliseren van de eindtermen niet te beperken tot aandacht voor niet na te volgen voorbeelden en het vermijden van onverdraagzaamheid en racisme, maar ook

rekening te houden met projecten die gericht zijn op het ontwikkelen van een cultuur van vrede, met positieve waarden als rechtvaardigheid, vrijheid en duurzaamheid.

Stand van zaken

Het advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen toegestuurd op 21 juni 2010. Het advies werd besproken in de commissie op 13 januari 2011.

3.2.3 Advies bij de International Declaration on Flanders Fields

Context

In 2014 zal het honderd jaar geleden zijn dat de Eerste Wereldoorlog begon. Vier jaar lang hield de oorlog de wereld in een bloedige greep. Ook Vlaanderen, en dan vooral de Westhoek, werd ingrijpend getekend door de oorlog. Sinds enige tijd maakt Vlaanderen zich op voor de 100-jarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014-2018. De Vlaamse Regering heeft een grootscheeps herdenkingsproject in de steigers gezet, dat op drie niveaus zal worden uitgewerkt: het internationale, het Vlaamse, het provinciale en het lokale niveau. Het project bestaat onder meer uit een investeringsluik, waarbij aanzienlijke budgetten worden vrijgemaakt voor toeristische infrastructuurwerken die het erfgoed in de Westhoek verder moeten valoriseren; een evenementieel luik, dat zal voorzien in een structuur voor een overzichtelijk evenementenaanbod en – in een latere fase – in een toetingskader met criteria waaraan evenementen moeten voldoen om voor subsidiëring in aanmerking te komen; en een erfgoedluik, dat gericht is op de inventarisering en bescherming van getuigenissen van de Eerste Wereldoorlog zoals begraafplaatsen, monumenten, archeologische sites en waardevolle landschappen.

Op 11 november 2008, tijdens de officiële herdenking van de 90ste verjaardag van de wapenstilstand in Ieper, kondigde minister-president Kris Peeters bovendien aan dat de Vlaamse Regering de intentie heeft om een internationale verklaring op te stellen over de herdenking van de oorlog. Met deze verklaring, die als werktitel de *International Declaration on Flanders Fields* meekreeg, wenst de Vlaamse overheid, in nauwe samenwerking met een groot aantal landen die een rol hebben gespeeld in de Eerste Wereldoorlog, de herdenking aan die oorlog duurzaam te verankeren.

Per brief d.d. 23 november 2010 vroeg de voorzitter van het Vlaams Parlement aan het Vredesinstituut een advies te formuleren over de tekst van de verklaring zoals die vandaag voorligt.

Inhoud

Het Vredesinstituut deelt in zijn advies de zorg van de Vlaamse Regering om van de herdenkingen in 2014-2018 een breed gedragen evenement te maken, zowel in Vlaanderen als in internationaal perspectief. Het steunt dan ook ten volle de initiatieven die de Vlaamse Regering in dit kader neemt. Het Vredesinstituut herhaalt bovendien zijn bereidheid om te blijven bijdragen aan de inspanningen van het Vlaams Parlement en de Regering om te reflecteren over hoe Vlaanderen de Eerste Wereldoorlog wil herdenken.

Het initiatief van de Vlaamse Regering om in samenspraak met andere landen die bij de Eerste Wereldoorlog betrokken waren een internationale verklaring op te stellen over de duurzame verankering van de herdenking van die oorlog, wordt door het Vredesinstituut positief onthaald. Het Vredesinstituut is van mening dat een dergelijke verklaring een uitstekend initiatief is om Vlaanderen en zijn vredesboodschap internationaal op de kaart te zetten.

Naar aanleiding van deze internationale verklaring heeft het Vredesinstituut aan het Vlaams Parlement geadviseerd om:

- De Vlaamse regering te blijven ondersteunen
- 1) in haar inspanningen om te reflecteren over hoe Vlaanderen de Eerste Wereldoorlog wil herdenken;
- 2) in haar initiatieven om de 100-jarige herdenking aan de Eerste Wereldoorlog in een internationaal kader te plaatsen door samenwerkingsverbanden op te zetten met de andere landen die een rol in deze oorlog hebben gespeeld, waaronder ook de voormalige kolonies;
- 3) in haar voornemen om in de 100-jarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog een overkoepelende vredesboodschap tot uitdrukking te brengen;
- Oog te hebben voor enkele aandachtspunten met betrekking tot de structuur, de draagwijdte en het begrippenkader van de tekst, zodat de overkoepelende boodschap van de verklaring nog coherenter tot zijn recht kan komen;
- Ervoor te pleiten dat de *International Declaration on Flanders Fields* de herdenkingen van de Eerste Wereldoorlog uitdrukkelijk voorstelt als fora om een vredesboodschap over te dragen.

Stand van zaken

Het advies bij de *International Declaration on Flanders Fields* werd de voorzitter van het Vlaams Parlement toegestuurd op 23 december 2010.

3.3

Documentatiecentrum

In samenwerking met het Parlementair Informatiecentrum van het Vlaams Parlement heeft het Vredesinstituut in 2010 zijn documentatiecentrum met een collectie boeken, tijdschriften en andere media verder uitgebouwd. Deze collectie staat ten dienste van de medewerkers van het Vredesinstituut, maar wordt in het Parlementair Informatiecentrum ook ontsloten voor het parlementair personeel, volksvertegenwoordigers en het brede publiek.

In het catalogussysteem van het Parlementair Informatiecentrum kreeg 'Vredesonderzoek' het nummer 800 toegewezen. Die '800 rubriek' werd verder ingedeeld in een gedetailleerd schema en bevat 9 subrubrieken, die de brede benadering van vredesonderzoek die het Vredesinstituut hanteert, weerspiegelen:

- 810. Theorie en Methode
- 820. Internationale Betrekkingen
- 830. Vrede en Economie
- 840. Samenleving en staat
- 850. Vrede- en conflictstudies
- 860. Vredescultuur
- 870. Defensie en Wapens
- 880. Regio's en landen
- 890. Verhalende literatuur

Aangekochte documentatie wordt ontsloten in het LIBIS-netwerk, volgens de gangbare standaarden. LIBIS-Net is een samenwerkingsverband van meer dan twintig instellingen die gebruik maken van dezelfde ALEPH 500 installatie voor de automatisering van hun bibliotheek. Naast de hogescholen lid van de Associatie K.U.Leuven kozen ook verschillende overheidsbibliotheken; kleine, wetenschappelijke bibliotheken en bibliotheken van groeperingen en instellingen uit het middenveld voor de overstap naar het netwerk. Met ongeveer 3.000.000 bibliografische beschrijvingen vormt LIBIS-Net het grootste bibliotheeknetwerk van België. Via de website van het Vredesinstituut is een zoekmachine ter beschikking om in de collectie van het Vredesinstituut of in de hele LIBIS-catalogus op zoek te gaan naar het gewenste boek of tijdschrift.

A hand is shown holding a small globe of the Earth. The entire image is overlaid with a semi-transparent blue filter. The globe shows continents and oceans, with 'Océan Indien' visible. The hand is positioned at the bottom right, supporting the globe from below.

#4

*Evaluatierapport van de
Wetenschappelijke Raad*

Overeenkomstig het oprichtingsdecreet van het Vredesinstituut evalueert de Wetenschappelijke Raad de uitvoering van de onderzoeksoopdracht van het instituut, en wordt een evaluatieverslag opgenomen in het jaarverslag.

Het onderstaand evaluatieverslag werd in januari 2011 door de voorzitter van de Wetenschappelijke Raad geformuleerd en op 11 maart 2011 unaniem goedgekeurd door de leden van de Wetenschappelijke Raad.

4.1 Voorwoord

De Wetenschappelijke Raad heeft haar eerste activiteitscyclus van vijf jaar afgerond. Dat heeft geleid tot een wijziging in het lidmaatschap en zal een wissel in het voorzitterschap tot gevolg hebben.

Prof. Dr. Luc Reyckler, Dr. An Vranckx, Dr. Jean Pascal Zanders en prof. Dr. Heiner Hänggi maken niet langer deel uit van de Raad. Hun bijdragen werden erg gewaardeerd en zij zullen worden gemist. We hebben echter het geluk opnieuw een aantal gerenommeerde academici als nieuwe leden te mogen verwelkomen: prof. Dr. Elise Féron, Senior Lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de Universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies, prof. Dr. Wolfgang Wagner, Senior Lecturer aan het Departement Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU), prof. Dr. Elspeth Guild, Professor Europese Migratierecht aan de Universiteit van Nijmegen, en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE), prof. Dr. Antoon Vandevelde, Professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie en Decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KU Leuven. Wij zijn hen dankbaar voor hun bereidwillige steun. De Wetenschappelijke Raad en het Vlaams Vredesinstituut in zijn geheel hebben nood aan het advies van mensen met ervaring op het terrein, mensen die beschikken over een groot netwerk van contacten en met kennis van het meest recente onderzoek en de baanbrekende ontwikkelingen in ons werkdomein. Er moet een evenwicht worden bereikt in de deskundigheid - zowel op academisch als op taalkundig gebied. De voertaal van de Raad is dan wel Engels, bepaalde documenten zijn opgesteld in de Nederlandse taal.

Op het eind van deze eerste cyclus lijkt de Raad haar plichten te hebben vervuld, niet alleen ten overstaan van de wetenschappelijke medewerkers, maar ook ten overstaan van de Raad van Bestuur en van het Vlaams Parlement. De medewerkers en de Raad hebben

samen een wetenschappelijke gemeenschap gevormd met hechte persoonlijke en intellectuele contacten. De Raad moedigt de individuele medewerkers aan en volgt hun werk van dichtbij via de halfjaarlijkse overzichtsverslagen van de onderzoekers in kwestie en eventuele seminars. Er werd een modus operandi ingevoerd die voor iedereen bevredigend lijkt te zijn, maar zoals afgesproken, zal de Wetenschappelijke Raad nu een nieuwe voorzitter kiezen onder haar leden.

Professor Groom wenst zich terug te trekken als voorzitter en is van oordeel dat hij binnen zijn mogelijkheden een voldoende grote bijdrage heeft geleverd bij het uitbouwen van de werking van de Raad. Professor Groom biedt op deze manier ruimte voor vers bloed en nieuwe ideeën.

Tijdens deze periode van vijf jaar heeft de Raad het Vlaams Vredesinstituut aangemoedigd om realistisch te zijn in de ambitie om projecten te verbinden aan de werkmiddelen, en om een open en flexibele kijk te bewaren. Het Vredesinstituut stond in voor het bewaken van academische standaarden die internationaal kunnen rekenen op een professionele erkenning. Het gunstige onthaal van de papers op internationale conferenties getuigt hiervan. Er bestaan mogelijkheden om een netwerk uit te bouwen met een faciliteitenaanbod voor de bezoekers van Brussel. De Raad bewaakte voor het Vredesinstituut de balans tussen de werkzaamheden rond antwoordgerichte activiteiten (voor vragen afkomstig van het parlement) en het verkennende 'blue sky'-research dat wordt verricht uit onderzoeksinteresse.

Het hierna volgende verslag behandelt de werkzaamheden van 2010. Het is een verslag waarover consensus bestaat en dat de hoogstaande kwaliteit van het werk van het Vlaams Vredesinstituut bevestigt. Het is de mening van de Raad dat het Instituut in een zeer goede conditie verkeert.

4.2 Onderzoeksrapporten

4.2.1 Vlaamse buitenlandse handel in wapens en *dual-use* producten 2009

Dit jaarverslag over de Vlaamse in-, uit- en doorvoer van wapens en dual-use producten is zowat uitgegroeid tot een vlaggenschip van het Vlaams Vredesinstituut en is beslist een van zijn meest substantiële bijdragen tot het parlementaire debat en het publieke bewustzijn. Het evolueerde tot een gesofisticeerd product dat een schat aan zorgvuldig onderzochte informatie combineert met een heldere en leesvriendelijke voorstelling. De eventuele ruimte voor verbetering zit in de diepgang waarmee de meer problematische punten worden besproken, en het vermijden van te veel herhalen van bepaalde informatie.

De omvang van het verslag reflecteert niet enkel het grondige karakter van het onderzoek waaraan de Vlaamse in-, uit- en doorvoer wordt onderworpen, maar ook de lovenswaardige inspanning die het levert om het onafhankelijke statuut te garanderen. Zo vangt het aan met een duidelijke uitleg over hoe de controle op handel in zijn werk gaat, over de manier waarop hierover wordt gerapporteerd en over hoe Vlaanderen en de Vlaamse bevoegdheden passen in de bredere Belgische en Europese context. Ten behoeve van de lezers – zowel een ruim lezerspubliek als onderzoekers – werd naast de tekst ook de extra bijlage rijkelijk geïllustreerd met tabellen en grafische weergaven. Overig referentiemateriaal wordt opgenomen op het einde.

Het rapport loopt daarbij nooit het risico om louter tot een catalogus te verworden omdat het onophoudelijk op zoek gaat naar trends, en peilt naar mogelijke oorzaken en ontwikkelingen die de beweegredenen achter het controleproces op transacties en de doeltreffendheid ervan in vraag kunnen stellen. Het legt de vinger op verschillende van die ontwikkelingen, onder andere op het grote aandeel van Vlaamse wapenexport dat op zijn beurt door andere EU-producenten opnieuw wordt uitgevoerd, waardoor de eindcontrole van de bestemming in buitenlandse handen komt. Deze problematiek en de mogelijke oplossingen daarvoor zouden gebaat zijn met verdere onderzoeksanalyse – het Vlaams Vredesinstituut heeft trouwens aangegeven dat het in de toekomst dieper op deze materie zal ingaan. Het rapport benadrukt, geheel in lijn met de missie van het Vlaams Vredesinstituut, ook het belang van het aanhouden en indien mogelijk verder op punt stellen van de hoge standaarden inzake transparantie en volledigheid van de officiële rapportering.

Het rapport is logisch gestructureerd en de schrijfstijl is over de volledige lijn helder, wat het leesbaar maakt voor alle mogelijke lezersgroepen. Eén storend element is de herhaling van bepaalde passages (soms tot viermaal toe) – in het begin van de samenvatting, vervolgens in het overzicht waarmee elk hoofdstuk aanvangt, in de eigenlijke tekst van het hoofdstuk en tot slot in de conclusies. Wellicht zijn deze herhalingen niet allemaal strikt noodzakelijk: indien dat wel het geval is, zou het beter zijn de tekst woordelijk te herhalen om de eenduidigheid van de bedoelde interpretatie te bewaren.

4.2.2 'Het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen' en 'Het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen'

Beide studies worden samen besproken omdat ze hetzelfde onderwerp behandelen (de controle op tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen) en door eenzelfde auteur werden geschreven.

Gezien het grote aantal regelgevende kaders is de beslissing om de verschillende regulerende stelsels voor de tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen als invalshoek te nemen, een verstandige keuze. Hoewel de twee rapporten nauw met elkaar zijn verbonden, is ook een afzonderlijke lezing perfect mogelijk (dit geldt wel in het bijzonder voor de eerste over het internationale kader omdat het tweede voortbouwt op het eerste). Een bijkomend positief neveneffect is dat het rapport over het internationale kader een breder publiek aanspreekt dan datgene over het Belgische stelsel omdat het internationale kader van belang is voor alle betrokkenen bij de tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen. Academics en niet-Belgische professionals zullen zich daarentegen minder aangesproken voelen door het rapport over het Belgische stelsel. Het is dan ook geschreven voor een Belgisch publiek, waarbij België niet wordt behandeld als een casus waarin regels worden nageleefd/geïmplementeerd enz., maar wordt belicht als hoofdthema. Hoewel onderling verbonden, slagen de twee afzonderlijke rapporten erin als lezerspubliek aparte doelgroepen te bereiken, die elkaar weliswaar overlappen.

De onderzoeken behandelen een hoogst relevant onderwerp. De handel in militaire en *dual-use* goederen in zijn geheel vormde lange tijd een van de belangrijkste thema's van het internationaal vredesonderzoek. Het was immers een belangrijke schakel tussen door gewapende conflicten geplaagde landen enerzijds en de landen waarin de Vredesinstellingen zijn gevestigd en wiens politieke instellingen adviezen formuleren anderzijds. Meestal lag de focus eerder op de effectieve wapenhandel dan op de tussenhandel. De studies behandelen bijgevolg een thema waarnaar nog te weinig onderzoek werd verricht. De wetenschappelijke relevantie van het onderzoek ligt dus hoofdzakelijk in het betreden van nieuw empirisch terrein door twee uitvoerige studies over de verschillende wetgevingen inzake tussenhandel in militaire en *dual-use* goederen.

De twee studies zijn indrukwekkend omwille van hun sterke structurele opbouw en hun leesbaarheid, zonder daarbij in te boeten aan de inhoudelijke kwaliteit van de – vaak complexe – behandelde thema's. De studies bieden een uitstekende samenvatting van de belangrijkste bepalingen van een groot aantal voorschriften die door verschillende internationale organisaties worden gehanteerd.

Beide studies vertonen een verschil in de diepgang waarmee ze hun onderwerp onderzoeken: terwijl het rapport over het internationale kader grotendeels een compilatie is van relevante wetgevende stelsels, gaat het rapport over België verder dan de beschrijving van het wetgevend kader door ook in te gaan op de *de facto* bestuurlijke praktijk, de doeltreffendheid en de mogelijke remedies voor de vastgestelde tekortkomingen. Als gevolg daarvan is het rapport over België empirisch veel rijker dan het rapport over het internationale kader. Het rapport over België biedt bovendien een zeer duidelijk betoog over de naleving door België van de internationale verplichtingen.

Alvorens te suggereren op welke punten de rapporten voor verbetering vatbaar zijn (of waar latere rapporten grondiger op kunnen ingaan), moet worden benadrukt dat beide rapporten reeds van een hoog kwalitatief niveau zijn. Kritische opmerkingen moeten dan ook niet worden geïnterpreteerd als zouden de huidige publicaties niet voldoen.

De belangrijkste kritische opmerking is dat de rapporten over het internationale kader het bronmateriaal verder hadden kunnen uitdiepen en interpreteren. Dit is met name het geval voor het eerste rapport (met een hoofdzakelijke descriptieve stijl). Bij het tweede rapport zou het interessant zijn geweest de Belgische situatie te vergelijken met die in andere landen (vooral EU-lidstaten) en meer bepaald of er een algeheel gebrek aan naleving heerst onder de lidstaten dan wel of België de achterblijver is in dit beleidsdomein. Deze aanvulling zou uiteraard behoorlijk veeleisend kunnen zijn omdat het ook een doorlichting van andere lidstaten vereist. Het zou echter wel al hoogst interessant geweest zijn te vernemen of er reeds onderzoek werd verricht naar de naleving door andere EU-lidstaten, dan wel of de ondervraagden refereerden aan de praktijken van andere landen.

Toch betreft de belangrijkste kritische opmerking over de te oppervlakkige interpretatie van het onderzoeksmateriaal hoofdzakelijk het rapport over het internationale kader. Zo

kan men zich bij het Wassenaar Arrangement afvragen in welke mate de ondertekenaars hun verplichting nakomen om de politieke verbintenissen om te zetten in hun respectieve nationale wetgeving. Indien dit soepel zou verlopen, zou het Wassenaar Arrangement een bijzonder doeltreffend instrument zijn omdat politiek louter bindende overeenkomsten zo de krachtadigheid van de nationale wetgeving verkrijgen. In dezelfde geest zou men zich kunnen afvragen of toetreden tot het Wassenaar Arrangement gebeurt door alle landen die van tel zijn voor de doeltreffende samenwerking op het vlak van wapenuitvoer (inclusief tussenhandel). Dit soort achtergrondinformatie lijkt essentieel. Hetzelfde geldt voor informatie over de basisaspecten van het probleem. Zo kan men zich met betrekking tot de kleine en lichte wapens afvragen of de belangrijkste producenten van deze wapens effectief lid zijn van de verschillende internationale organisaties en overeenkomsten die in het rapport worden besproken. Hetzelfde geldt uiteraard voor het voornaamste thema van de tussenhandel: zijn er gegevens voorhanden over de herkomst van het merendeel van de tussenhandelaars, over hun actieterrein en dergelijke meer?

Tot slot kan men zich vragen stellen bij de evolutie van activiteiten die onderworpen zijn aan een wetgevend kader. Met het oog op het bredere thema van de proliferatie van kleine en lichte wapens zou het interessant zijn te weten of de EU-verordeningen een merkbare impact hebben uitgeoefend op de uitvoer: zijn er indicaties dat EU-lidstaten zich onthouden van de uitvoer van goederen indien een ander EU-lid eerder aangaf de uitvoer van datzelfde product niet toe te staan? Zijn er überhaupt indicaties die wijzen op een afname in het aantal SALW als gevolg van de reglementering?

4.2.3 ‘Over positieve en negatieve vrede. Vredesopvoeding voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: Definitie van het concept en analyse van het aanbod van projecten’

Het rapport bespreekt het concept vredesopvoeding en beschrijft vredesopvoedingsprojecten voor Vlaamse scholen. Het stelt een definitie voor vredesopvoeding voor op basis van de formuleringen van verschillende VN-organisaties. Daarnaast gebruikt het een combinatie van de classificatie negatieve/positieve vrede van Galtung en de vijf categorieën van vredesopvoeding volgens Harris (internationale opvoeding / mensenrechteneducatie, ontwikkelingseducatie, milieueducatie en opvoeding voor conflicthantering) als instru-

ment om concrete vredesopvoedingsprojecten te analyseren. Deze combinatie blijkt zeer nuttig te zijn om de verschillen tussen organisaties en projecten op het vlak van vredesopvoeding te benadrukken.

Het verslag is opgesplitst in twee grote luiken. Het eerste biedt een praktische en werkbare definitie van het concept vredesopvoeding. Als uitgangspunt wordt de algemene ‘intuïtieve’ betekenis van vredesopvoeding genomen en vervolgens wordt de wetenschappelijke literatuur hierover onder de loep genomen, evenals de huidige trends in vredesopvoeding. Het biedt een interessante en uitvoerige voorstelling van de verschillende betekenissen en interpretaties van vredesopvoeding en toont een gedegen kennis van de wetenschappelijke literatuur ter zake.

Het tweede luik van het verslag analyseert vredesopvoedingsprojecten in Vlaanderen. Het vertrekt daarbij van eerdere studies van het Vredesinstituut rond vredesopvoeding in Vlaamse scholen en trekt de analyse verder door.

Samenvattend behandelt het verslag een bijzonder relevant thema, met een goede structuur en schrijfstijl. Het gebruik van de theoretische inzichten van Galtung en Harris als instrument om de initiatieven rond vredesopvoeding te analyseren, is origineel en lonend. Er werd extensief veldwerk geleverd en het aanwenden van eerder verzamelde gegevens maakt een tussentijds overzicht mogelijk. Het rapport biedt ook nuttige slotaanbevelingen in de conclusie, evenals constructieve inzichten doorheen de volledige analyse.

Enkele kleine opmerkingen zijn misschien wel aan de orde: zo hadden de hoofdstukken over de financiering van vredesopvoeding verder uitgewerkt kunnen worden omdat het type financiering en de bron vaak bepalend zijn voor de vorm en de inhoud van het aangeboden programma. Op eenzelfde manier had de analyse dieper kunnen ingaan op de thema's die het vredesopvoedingsinitiatief hanteert als focus. Tot slot had er meer aandacht kunnen worden geschonken aan de cruciale beoordeling van de eigenlijke opvoedingsprojecten; de evaluatiegegevens zijn nagenoeg volledig gebaseerd op auto-evaluatie. Het zou bijgevolg zinvol zijn geweest om een lijst met aanvullende ‘objectieve’ beoordelingscriteria op te stellen om de impact van de projecten te meten.

4.3 Achtergrondnota's

4.3.1 Oorlogsherdenking herdacht

Deze uitstekende tekst vergelijkt verschillende recente herdenkingen van episodes uit de twee wereldoorlogen. De nakende honderdste verjaardag van de Eerste Wereldoorlog motiveert een kritisch onderzoek naar de vraag hoe dit zou moeten gebeuren. Voor de herdenking van de Tweede Wereldoorlog zijn er nog enkele veteranen in leven, maar ook hier dient een overgang naar een ander type herdenking zich aan waarbij het middelpunt wordt verlegd, weg van de enkele overlevende helden. Er moeten hier enkele moeilijke afwegingen worden gemaakt. Er bestaat veel belangstelling voor deze twintigste-eeuwse oorlogen, maar is die altijd gezond? De toeristische industrie bijvoorbeeld probeert munt te slaan uit deze herdenkingen en dit zou uiteindelijk kunnen leiden tot een uitholling van de gelegenheid om oprecht respect te betuigen. Voor België komt daar nog bij dat Belgische patriotten en Vlaamse nationalistten de geschiedenis op een compleet verschillende manier interpreteren. Zelfs na honderd jaar wordt de IJzerbedevaart Diksmuide gekenmerkt door een totaal ander soort gevoeligheden dan deze die de traditionele 11 novembervieringen omringen. Voor een instituut dat werkzaam is voor het Vlaamse Parlement is het een moeilijke opgave om niet botweg voorbij te gaan aan deze verschillende gevoeligheden. De tekst slaagt daar op een opmerkelijke manier in en schetst een keurig beeld van de verschillende herdenkingsstromen in Vlaanderen, zonder zich daarbij laatdunkend uit te laten over een van deze tradities.

Over het algemeen ligt de focus op de herdenkingen in de Westhoek, de Somme-valei en Normandië. In deze tijden van massacommunicatie wordt echter niet vermeld dat de massamedia de voorbije jaren een toenemende interesse in beide oorlogen hebben getoond. Ongetwijfeld zal in de komende jaren een overvloed aan televisieseries verschijnen over alle aspecten van beide oorlogen. Herinneringen worden in grote mate gedetermineerd door de massamedia, veeleer dan door musea en vieringen. Herdenken gebeurt dus niet enkel op de historische sites waar de strijd werd geleverd. We moeten er echter van bewust zijn dat televisieseries de historische realiteit bewerken tot fictie. Een bezoek aan oorlogskerkhoven en historische plaatsen met een sterk symbolische betekenis kunnen deze tendens corrigeren.

De tekst brengt ook het probleem van de potentiële politieke recuperatie van herdenkingen naar voren. Het recente bezoek van president Obama aan Normandië is een van de voorbeelden die worden aangehaald. Uiteraard zou een gebeurtenis die zo veraf is dat ze geen hedendaagse politieke betekenis meer heeft, haar relevantie volledig verliezen.

4.3.2 Amerikaanse tactische nucleaire wapens in Kleine Brogel binnen de context van de hedendaagse internationale ontwikkelingen

Dit is een uitstekende achtergrondnota: duidelijk, beknopt en informatief.

In februari 2010 nam het Vlaamse Parlement een resolutie aan die ijvert voor een kern-vrije wereld en spoorde het de NAVO aan om inspanningen te leveren die moeten leiden tot de afschaffing van nucleaire wapens. De nota geeft naast een historische achtergrond een nuttig overzicht van de huidige beleidsontwikkelingen inzake tactische nucleaire wapens. Het verschaft relevante informatie over de aanwezigheid van Amerikaanse tactische wapens in België, de nieuwe strategieën van de VS en van de NAVO, het nieuwe START-verdrag tussen de VS en Rusland, het interne debat van de NAVO en de status van de non-proliferatiebesprekingen.

De nota toont op een duidelijke en toegankelijke manier hoe het, ondanks de toenemende druk om te ontwapenen, helemaal niet duidelijk is dat dit zal leiden tot de verwijdering van tactische nucleaire wapens uit Europa. Het behouden van deze wapens houdt echter duidelijke kostenimplicaties in omdat er moet worden gezorgd voor een veilige opslag en, niet onbelangrijk, voor een geschikt lanceersysteem. Indien alle partijen het erover eens zijn dat tactische nucleaire wapens in het huidige gewijzigde veiligheidsklimaat weinig of geen strategische waarde vertegenwoordigen, heeft dat duidelijke politieke implicaties. Terzelfder tijd stuurt het behouden van tactische nucleaire wapens een foutief signaal uit naar landen met nucleaire ambities en ondermijnt het het afdwingen van non-proliferatie.

De achtergrondnota vormt een omstandig en professioneel werk omdat het een noodzakelijke schets biedt van de historische en beleidsmatige achtergrond, en wijst op de politieke gevolgen van het aanhouden van de status quo.

4.3.3 Een Vlaams decreet inzake de buitenlandse handel in militaire goederen

Deze erg gedetailleerde achtergrondnota biedt de Vlaamse wetgever waardevolle aanbevelingen over een mogelijk decreet betreffende de controle op buitenlandse handel in militaire goederen. De nota reikt niet alleen suggesties aan voor de inhoud van toekomstige decreten, maar bevat verder ook interessante bespiegelingen van juridisch-technische aard. De reden daarvoor is de complexe legale context van het op handen zijnde thema, waarover de nota een goed overzicht bijvoegt. In die optiek zijn de bijlagen bijzonder nuttig. Het pleidooi voor coherentie tussen de verschillende betrokken autoriteiten – van het Vlaamse over het Belgische tot het Europese niveau – demonstreert het inzicht van de auteur in het ingewikkelde internationale systeem waarbinnen de wetgever moet opereren.

De enige (kleine) aanmerking op de nota betreft de motivatie voor een nieuw decreet. De auteurs stellen herhaaldelijk dat de nood voor een nieuw initiatief hoog is, maar de redenen daarvoor worden niet in detail uiteengezet. Wil de nota een hogere graad van leesbaarheid bereiken als een op zich staande publicatie, dan kan er best meer informatie worden in verwerkt, hoewel die beslist al te raadplegen is in andere publicaties van het Instituut.

4.3.4 Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende Europese defensiemarkt

Net als andere werken van het Vlaamse Vredesinstituut naar aanleiding van het thema van de Europese conventionele wapens, getuigt ook deze nota van grondige expertise, gekoppeld aan een realistische kijk op de beleidsprocessen en uit het een passende, consistente bekommernis over het normatieve aspect.

Er werd vooraf degelijk onderzoekswerk verricht en de nota is onderbouwd met professionele referenties. De vraag kan worden gesteld of de tekst voldoende duidelijk is en welk

lezerspubliek precies werd beoogd; maar het is zonder twijfel goede lectuur voor specialisten. De nota focust op de verweving – zowel van politieke als van functionele aard – van de evolutie van de EU-controle op de uitvoer van conventionele wapens naar een vorm die meer bindend is, met de maatregelen die binnen de ‘eerste pijler’ worden getroffen om de interne defensiemarkt binnen de EU een meer open karakter te geven. Wanneer deze laatste teveel aan kracht gaat winnen ten opzichte van de eerste kunnen er meer ‘lekken’ van ongewenste uitvoer buiten de EU opduiken. In het tegenovergestelde geval kunnen exportbeperkingen door het land van oorsprong de assemblage en de wederuitvoer zodanig bemoeilijken dat de druk groeit voor een meer ‘gemeenschapsgestuurde’ aanpak van het eigenlijke externe uitvoerproces. In alle gevallen pleit het verslag voor meer transparantie en zorgvuldig toezicht wanneer het gaat over de defensiemarktmaatregelen.

De tekst behandelt het complexe verhaal met een correcte dosis politieke afstandelijkheid en objectiviteit en legt een aantal gefundeerde zorgwekkende situaties bloot. Een aanmerking is wel dat men er niet altijd in slaagt de thema’s kristalhelder te brengen, vooral dan voor de niet-gespecialiseerde lezers. Een langere inleiding, feiten over de schaalgrootte van de EU-wapenuitvoer, een schets van het dilemma van de controle en uitleg over *alle* doelstellingen inzake exportcontrole hadden dit verholpen. Op dezelfde manier had het bijzonder complexe hoofdstuk over de verweving tussen leveringen en exportcontrole duidelijker kunnen worden gebracht door de voornaamste effecten van de defensiemarktmaatregelen vroeger in de tekst op te sommen. Het hoofdstuk over de juridische status van het nieuwe Gemeenschappelijk Standpunt lijkt zowel onvolledig als onafgerond te zijn – hoe staat het met de betrokkenheid van het Europese Hof van Justitie? Verder hadden de slotaanbevelingen kunnen terugkomen op de idee van een ‘toolbox’ om de gevoeligste exportgevallen te monitoren.

4.4 Adviesnota's

4.4.1 Advies bij het jaarverslag van de Vlaamse Regering over wapenhandel in 2009

Het Vlaams Vredesinstituut publiceerde op 14 juni 2010 zijn adviesnota over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.

Er wordt duidelijk gewezen op de aandachtspunten voor dit verslag over de wapenhandel in 2009 en deze worden op een heldere, nauwkeurige en grondige manier toegelicht. Het verslag benadrukt terecht een toename van 78 % van ontoereikende eindgebruikerinformatie en formuleert aanmerkingen die vertrekken vanuit het perspectief van de doelstelling van het vergunningssysteem. De analyse van het engagement van de Raad van de EU op dit terrein is interessant en nuttig. Verder wordt de toename van de invoervergunningen beschreven en de nood aan meer transparantie, ondanks de verbetering die in 2009 werd opgetekend.

Het advies is duidelijk en welomschreven. De aanbevelingen voor het Vlaamse Parlement zijn goed afgestemd op de thema's die in de nota zijn vervat en houden steek in het licht van de aangeleverde informatie.

4.4.2 Advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen: herinnerings- en vredesopvoeding

De decreettekst van het parlement waarover dit document zich buigt is erg beknopt: 'De leerlingen moeten lessen trekken uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie'. En 'Studenten moeten in staat zijn om voorbeelden te geven van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten.'

Deze eindtermen werden opgesteld om bij de jongeren het historisch bewustzijn rond de gevaren van intolerantie en racisme te behouden in een tijdsvak waarin de eerste-lijnsgetuigenissen over de wereldoorlogen zeldzamer worden. Het advies van het Vlaams Vredesinstituut is volkomen accuraat. We moeten niet enkel focussen op de negatieve argumenten ten gunste van een vreedzame conflictoplossing, maar ook het oprechte streven naar een positieve vredescultuur stimuleren, gebaseerd op waarden zoals rechtvaardigheid, vrijheid, mensenrechten en ecologisch bewustzijn.

De adviesnota stelt terecht dat herinneringsopvoeding zeer belangrijk is. Toch moet een recuperatie van de geschiedenis in relatie tot de huidige politieke realiteit en valkuilen

worden vermeden. Herinneren en herdenken kadert niet enkel in een toekomstgerichte dimensie die uit het verleden lessen wil trekken voor de toekomst, er is ook een intrinsieke waarde aan verbonden. Het is van het grootste belang dat studenten worden onderricht over de pijnlijke episodes in de geschiedenis. De normale reactie op het verhaal van leed (en soms op het beeldmateriaal) bestaat in het samen bespreken en uiten van gevoelens van respect en verontwaardiging. Algemeen mag men erop vertrouwen dat studenten en leerlingen in staat zijn om zelfstandig conclusies te trekken voor het heden.

Vredesopvoeding is uiteraard meer dan het bezorgen van informatie. Uiteindelijk is het een persoonlijkheidsvorming volgens de leer van Aristoteles: aanleren van goede gewoontes bij het omgaan met conflicten.

Deze korte nota gaat niet op alle complexiteiten van Vredesopvoeding verder in. Jongeren vertonen soms de neiging om zich af te zetten tegen conventionele wijsheden. Het is dan ook belangrijk om hen ruimte te geven om hen zelf te laten ontdekken welke conclusies er uit de historische drama's kunnen worden getrokken.

4.5 Dank

Zoals steeds wenst de Wetenschappelijke Raad alle wetenschappelijke en administratieve medewerkers van het Vlaams Vredesinstituut te danken voor hun niet-aflatende en gewaardeerde welwillendheid en inbreng. Bij dit laatste verslag wens ik ook mijn persoonlijke dank te uiten.

Prof. AJR Groom
Canterbury, januari 2011

#E

*Evaluatie 2005-2010
en strategische planning
2011-2014*

5.1

Evaluatie van de werking van het Vlaams Vredesinstituut door het Vlaams Parlement

Overeenkomstig zijn oprichtingsdecreet werd de werking van het Vredesinstituut, 5 jaar na de eerste volledige samenstelling van de Raad van Bestuur, door het Vlaams Parlement geëvalueerd. Het Bureau van het parlement besliste de externe evaluatie te gunnen aan Policy Research Corporation. Eind maart 2010 werd het eindrapport van de evaluatie meegedeeld aan de voorzitter van het Vlaams Parlement en het Uitgebreid Bureau, alsook aan de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut.

Policy Research Corporation maakte een SWOT analyse op basis van de evaluatie van de werking van het Vredesinstituut. De evaluatie stelde het volgende:

- Kwaliteitsvol onderzoek, een stabiele interne werking en vrijwaring van onafhankelijkheid en objectiviteit behoren tot de sterktes van het Vredesinstituut;
- Zwaktes van het Vredesinstituut zijn de beperkte interactie tussen het instituut en het Vlaams Parlement en de afhankelijkheid van parlementaire diensten;
- Een goed opgebouwde basis en reputatie biedt kansen om de ingeslagen weg verder te bewandelen en doelgroepen nog beter te bereiken;
- Al te hoge verwachtingen voor een kleine organisatie en een speelveld met uiteenlopende belangen zijn mogelijke bedreigingen.

Op basis van de evaluatie werden door het Vlaams Parlement volgende aanbevelingen goedgekeurd:

- het Vlaams Vredesinstituut moet de band met het Vlaams Parlement versterken, zonder de objectieve positie van het instituut te verliezen;
- in alle communicatie van het Vlaams Vredesinstituut moet de band met het Vlaams Parlement steeds duidelijk naar voor worden gebracht;
- het Vlaams Vredesinstituut moet regelmatig met buitenlandse vredesinstellingen blijven benchmarken om de vinger aan de pols te houden.

Het Vredesinstituut keek tevreden terug op zijn betrokkenheid bij het intensieve en leerrijke evaluatieproces. De belangrijke eindfase van elk evaluatieproces is het uitstippen van pistes voor verbetering en ontwikkeling. Het Vredesinstituut zal met overtuiging en enthousiasme de aanbevelingen die door het Vlaams Parlement werden bekrachtigd, maximaal ter harte zou nemen. Bij het opstellen van een nieuw strategisch plan 2010-2014 stonden de verdere inbedding in het parlement, de communicatie als paraparlemen-

taire instelling en de benchmarking met buitenlandse vredesinstellingen dan ook centraal.

In het verslag van de evaluatoren werd ook gewezen op de mogelijkheid voor het Vredesinstituut om vanuit een goed opgebouwde basis verder te groeien, hierbij onder meer rekening houdend met een verdere inbedding van de activiteiten in het Vlaams Parlement, en met het evenwicht tussen focus op de onderzoeksprogramma's Wapenhandel en -productie en Vrede en samenleving, zowel qua onderzoek als qua (profiel) medewerkers.

De Raad van Bestuur van het Vredesinstituut schoof dan ook een tweevoudige strategie naar voor bij de ontwikkeling van het nieuw strategisch plan. Ten eerste werd een intensievere interactie met het parlement voorop gesteld door het inzetten op speerpunten uit het beleidsplan van het parlement, en via de vertegenwoordigers van de fracties in de Raad van Bestuur. Ten tweede werd een evenwicht in de onderzoekspijlers nagestreefd door de versterking van de onderzoekscapaciteit van het secretariaat.

5.2 Strategisch Plan 2011-2014

Op basis van de analyse en aanbevelingen van de evaluatie door het Vlaams Parlement, een bevraging van bestuursleden, consultatie van de leden van de Wetenschappelijke Raad en overleg met medewerkers werden de krachtlijnen voor de werking van het Vlaams Vredesinstituut voor de periode 2011-2014 uitgetekend in een nieuw strategisch plan.

De voornaamste strategische aandachtspunten voor de periode 2011-2014 zijn voor het Vredesinstituut consolideren, valoriseren en innoveren.

Consolideren

In de periode 2006-2009 werd aan alle decretaal omschreven opdrachten van het Vredesinstituut invulling gegeven. De evaluatie stelde dat het door het Vredesinstituut uitgevoerde onderzoek een breed draagvlak kent, van hoge kwaliteit is en brede waardering geniet bij diegenen die bekend zijn met het instituut. Als kleine organisatie heeft het instituut een gedegen opgebouwde interne organisatie en kent het een goede samenwerking tussen Raad van Bestuur, Wetenschappelijke Raad en Wetenschappelijk Secretariaat. Middelen en financiën vertonen een stabiel verloop. De medewerkers hechten veel aan-

dacht aan interne kwaliteitszorg en zijn tevreden met de werkomgeving. De opgebouwde reputatie en goede praktijken dienen in de eerste plaats bestendig.

Valoriseren

Onderzoek en advies moeten renderen in verschillende fora: ze dienen, met andere woorden, meer en beter gebruikt te worden. Het Vredesinstituut dient zijn doelgroepen nog beter te bereiken met zijn 'producten'. Valorisatie van onderzoeksresultaten houdt in dat expertise en resultaten van wetenschappelijk onderzoek ter beschikking worden gesteld van de samenleving, waaronder in de eerste plaats de Vlaams volksvertegenwoordigers. Valorisatie dient ook te gebeuren in Belgische of Europese context en bij andere betrokken actoren zoals administraties, onderzoeksinstellingen en het middenveld. Hierbij is de huisvesting in Brussel een troef.

Het valorisatietraject voor onderzoek en advies is een belangrijk aandachtspunt in de volgende beheersperiode van het instituut en het communicatiebeleid speelt hier een centrale rol. Een tweejaarlijks communicatieplan is richtinggevend voor de externe communicatie van het Vredesinstituut, als ondersteuning van het strategisch plan.

Innoveren

Het Vredesinstituut dient zijn aanbod, de werkprocessen en de benadering van doelgroepen permanent te evalueren en aan te passen met het oog op meer en beter gebruik van gepubliceerd onderzoek en advies. Een kleine organisatie moet selectief en creatief haar middelen inzetten. In de communicatie zal ingezet worden op nieuwe ontwikkelingen (website, netwerken, etc.), steeds in functie van de door het Vlaams Parlement omschreven opdrachten.

Het Vredesinstituut zal deze strategische aandachtspunten in de periode 2011-2014 concreet vorm geven in volgende doelstellingen:

- de twee bestaande onderzoeksprogramma's verder uitbouwen;
- functioneel aansluiten bij de parlementaire werkzaamheden en meerwaarde zoeken in samenwerking met de andere paraparlementaire instellingen en de ondersteunende diensten van het Vlaams parlement;
- Communicatie voeren in functie van de verdere valorisatie van onderzoek.

A blue-tinted photograph of a person's arm and hand holding a globe. The person's hand is visible at the top left, and their arm extends downwards. The globe is held in their hand, and its reflection is visible on a surface below. The background is a soft, out-of-focus blue.

#6

Het instituut

6.1 Situering

Het decreet: de handleiding voor het Vlaams Vredesinstituut

Het Vlaams Parlement legde in het oprichtingsdecreet (7 mei 2004) van het Vlaams Vredesinstituut vier opdrachten vast voor de nieuwe paraparlementaire instelling: fundamenteel en actueel vredesonderzoek verrichten, informatiebronnen verzamelen en ontsluiten, voorlichten en het parlement en de regering adviseren.

Vredesonderzoek, zowel fundamenteel wetenschappelijk onderzoek als onderzoek dat inspeelt op de actualiteit, is een eerste belangrijke opdracht van het Vredesinstituut. Het uitgevoerde onderzoek moet bijdragen tot het bevorderen van vreedzame en rechtvaardige oplossingen van conflicten en tot het vestigen van de voorwaarden voor een duurzame vrede.

Het Vredesinstituut heeft ook de taak het Vlaams Parlement, het middenveld én het brede publiek te informeren over vrede en geweldpreventie en over de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Bovendien dient het ook fora te creëren waar experts, beleidsmakers en middenveld elkaar ontmoeten rond vredesvraagstukken.

Tot slot formuleert het Vredesinstituut op vraag van het Vlaams Parlement en op eigen initiatief algemene of specifieke adviezen. In het decreet wordt zijn adviesfunctie aan het Vlaams Parlement met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse regering over wapenhandel expliciet vermeld, maar het parlement kan ook in andere gevallen een beroep doen op de deskundigheid van het Vredesinstituut. Het Vredesinstituut zelf kan ten allen tijde op basis van zijn onderzoek adviezen formuleren.

De vierledige opdracht van het Vredesinstituut richt zich op een breed doelpubliek. Als paraparlementaire instelling staat het instituut in eerste instantie ten dienste van het Vlaams Parlement; het ondersteunt het parlement bij zijn kerntaken. Onder andere bij het opstellen van decreten en het doeltreffend opvolgen en controleren van de uitvoerende macht met betrekking tot de in 2003 overgehevelde bevoegdheden inzake de in-, uit- en doorvoer van wapens ondersteunt het Vredesinstituut het Vlaams Parlement.

Het Vredesinstituut richt zich ook tot het middenveld en het brede publiek. Onder meer via de Raad van Bestuur heeft het Vredesinstituut een vinger aan de pols van het brede maatschappelijke middenveld in Vlaanderen: werkgevers, werknemers, academici, vredesbewegingen en politieke partijen.

De opdrachtverklaring

De Raad van Bestuur vertaalde de missie van het Vredesinstituut in een opdrachtverklaring die duidelijk vanuit de Vlaamse context vertrekt, maar ook buiten de regionale grenzen treedt. Het instituut hanteert gevestigde methodes van vredesonderzoek, maar verkent ook nieuwe invalshoeken. De tekst legt de nadruk op het betrekken van het middenveld en het brede publiek bij de activiteiten van het Vredesinstituut. De opdrachtverklaring is een bondige maar rijke en evenwichtige tekst, die als leidraad kan dienen voor de uitbouw van het Vredesinstituut:

“Het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie is een door het Vlaams Parlement opgericht onafhankelijk instituut dat opkomt voor een vredescultuur in Vlaanderen en dat meebouwt aan de vrede in Europa en de wereld.

Het Vlaams Vredesinstituut past in een lange traditie van vredesopbouw op het vlak van vredeseconomie, sociale defensie, wapenbeheersing, controle op de internationale wapenhandel, respect voor de rechten van de mens en vormen van vreedzame conflict-hantering.

Het Vlaams Vredesinstituut verricht en bevordert vredesonderzoek en stelt publicaties, adviezen en informatie ter beschikking van het publiek en de overheid.

Het Vlaams Vredesinstituut is bereid om actief en concreet aan vredesinitiatieven deel te nemen in samenspraak met het middenveld en de overheid.

Bij de ontwikkeling van een Vlaamse vredescultuur heeft het Vlaams Vredesinstituut zowel aandacht voor vredeseconomie en voor vredesopvoeding, als voor nieuwe aspecten van vredesopbouw waaronder een ethische, gendergevoelige of ecologische benadering.

Het Vlaams Vredesinstituut wil een open huis zijn waar iedereen welkom is.”

6.2

De Raad van Bestuur

Samenstelling

De Raad van Bestuur van het Vredesinstituut bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het decreet een evenwichtige vertegenwoordiging bepaald: zes in eigen naam zetelende leden voorgedragen door de fracties in het Vlaams Parlement, drie leden op voordracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad, drie leden op voordracht van een vrijwillig samenwerkingsverband van Nederlandstalige vredesorganisaties en vier leden op voordracht van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen. De aldus samengestelde Raad van Bestuur coöpteert nog drie leden. Bij de samenstelling van de Raad van Bestuur wordt het principe van evenwichtige vertegenwoordiging tussen mannen en vrouwen in advies- en bestuursorganen toegepast op de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut.

In januari 2010 liep het eerste vijfjarig mandaat van de Raad van Bestuur af.

Tijdens de plenaire vergadering op 13 januari 2010 besliste het Vlaams Parlement de volgende personen te benoemen voor de Raad van Bestuur van het Vlaams Vredesinstituut:

Voor de politieke fracties:

de heer Freddy Sarens;
mevrouw Monica Van Kerrebroeck;
de heer Jan Clement;
de heer Axel Delvoie;
de heer Bert Anciaux;
mevrouw Anna Maria Charlier;

Voor de VLIR:

de heer Jacobus Delwaide;
de heer Philippe Nauwelaerts;
mevrouw Anne Walraet;

Voor de vredesbewegingen:

de heer Walter Baeten;
de heer Philippe Haeyaert;
mevrouw Inez Louwagie;

Voor de SERV:

de heer Jean Boulogne;
mevrouw Els Dirix;
de heer Guy Putman;
de heer Jan Renders.

De aldus samengestelde Raad van Bestuur coöpteerde overeenkomstig het oprichtingsdecreet op 1 maart 2010 drie leden:

mevrouw Nelly Maes;
mevrouw Brigitte Herremans;
mevrouw Olivia Rutazibwa.

De nieuwe Raad van Bestuur van het Vredesinstituut werd op 15 maart 2010 plechtig geïnstalleerd door de voorzitter van het Vlaams Parlement, de heer Jan Peumans. Nog op 15 maart 2010 verkoos de Raad van Bestuur mevrouw Nelly Maes tot voorzitter en de heer Philip Nauwelaerts tot ondervoorzitter.

In 2010 nam de heer Bert Anciaux ontslag uit de Raad van Bestuur. De heer Raf Burm werd verwelkomd als nieuw lid, voorgedragen door een politiek fractie en aangesteld door het Vlaams Parlement op 24 november 2010.

Vergaderingen

De vergaderingen van de Raad van Bestuur van het Vlaams Vredesinstituut vonden in 2010 plaats op 19 januari, 8 februari, 1 maart, 15 maart, 26 april, 7 juni, 6 september, 4 oktober en 6 december.

Dagelijks Bestuur

De beslissingen van de Raad van Bestuur worden in de praktijk opgevolgd door het Dagelijks Bestuur, dat bestaat uit de voorzitter, ondervoorzitter en directeur van het Vredesinstituut. De leden van het Dagelijks Bestuur houden nauw contact over de voorbereiding van de bestuursvergadering, de werking en het personeelsbeleid van het instituut.

6.3

De Wetenschappelijke Raad

Gezien wetenschappelijk werk een basispijler in de werking van het Vredesinstituut is, werd in het decreet een Wetenschappelijke Raad voorzien die de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat inhoudelijk bij de onderzoeksactiviteiten ondersteunt. Als internationaal samengesteld adviesorgaan evalueert de Wetenschappelijke Raad de kwaliteit van de onderzoeksoopdracht van het Vredesinstituut, geeft hij de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat advies over belangrijke trends in het onderzoek inzake vrede en veiligheid en kan hij, gezien zijn deskundigheid, geraadpleegd worden voor het lopende onderzoek.

De Wetenschappelijke Raad is samengesteld uit de voorzitter van de Raad van Bestuur, acht binnen- en buitenlandse specialisten afkomstig uit academische middens en niet-gouvernementele organisaties en de directeur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur benoemt de leden van de Wetenschappelijke Raad voor vijf jaar. De Wetenschappelijke Raad vergadert in regel twee keer per jaar. In 2010 vergaderde de Raad op 29 maart en op 29 oktober.

In 2010 liep ook het vijfjarig mandaat van de Wetenschappelijke Raad af. Op 29 maart 2010 bestond de afscheidnemende Wetenschappelijke Raad uit volgende leden: voorzitter Prof. Dr. John Groom, Alyson J.K. Bailes, Prof. Dr. Sven Biscop, Prof. Dr. Mark Duffield, Prof. Dr. Heiner Hänggi, Prof. Dr. Luc Reyckler, Prof. Dr. An Vranckx en Dr. Jean Pascal Zanders.

Het werd opportuun geacht de Wetenschappelijke Raad samen te stellen uit een mix van huidige en nieuwe leden om zowel continuïteit als vernieuwing te verzekeren. Op 4 oktober 2010 besliste de Raad van Bestuur eenparig volgende experts uit te nodigen te zetelen in de Wetenschappelijke Raad in de periode 2010-2014, die allen hun benoeming aanvaardden:

Prof. Dr. John Groom - Emeritus Professor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Kent.

Alyson J.K. Bailes – Gastprofessor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Reykjavik.

Prof. Dr. Sven Biscop – Directeur van het Security & Global Governance Programme bij Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen – en coördinator van de Hogere Studies Defensie en Veiligheid.

Prof. Dr. Mark Duffield - Professor 'Development Politics' aan de Universiteit van Bristol.

Prof. Dr. Elise Féron - Senior Lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de Universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies

Prof. Dr. Wolfgang Wagner - Senior Lecturer aan het Departement Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Prof. Dr. Elspeth Guild - Professor Europese Migratierecht aan de Universiteit van Nijmegen, en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE).

Prof. Dr. Antoon Vandevelde - Professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie en Decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KULeuven.

Op 29 oktober 2010 vergaderde de Wetenschappelijke Raad voor het eerst in zijn nieuwe samenstelling. Prof. John Groom aanvaardde nog een jaar langer aan te blijven als voorzitter van de Wetenschappelijke Raad, om de nieuwe leden de mogelijkheid te geven het instituut en zijn werking te leren kennen alvorens over een nieuwe voorzitter te beslissen.

6.4 Het Wetenschappelijk Secretariaat

Het Wetenschappelijke Secretariaat is het operationele centrum van het Vredesinstituut. In de kantoren in het Huis van Vlaamse Volksvertegenwoordigers zijn de onderzoekers aan het werk, wordt het documentatiecentrum uitgewerkt en adviezen voorbereid.

In januari 2010 werd naar aanleiding van het vertrek van onderzoeker Geert Castryck een wervings- en selectieprocedure opgestart met het selectiekantoor Kaleido. Maarten Van Alstein werd geselecteerd en trad in dienst op 1 mei 2010. Op basis van de selectieprocedure werd ook een wervingsreserve aangelegd.

Op voorstel van de Raad van Bestuur legde het Vlaams Parlement op 8 juli 2010, in opvolging van de evaluatie van de werking van het Vredesinstituut een nieuwe personeelsformatie van het Vredesinstituut vast: een directeur, vier wetenschappelijk medewerkers, een communicatieverantwoordelijke en een secretariael medewerker. Dat betekent één wetenschappelijk medewerker meer dan voorheen. Uit de evaluatie was immers geble-

ken dat het zwaartepunt van de interne expertise in het onderzoeksdomein wapenhandel en -productie lag. Door de uitbreiding met een vierde wetenschappelijk medewerker werden structurele voorwaarden gecreëerd voor een evenwicht tussen het programma Wapenhandel en -productie en Vrede en samenleving.

Marjolein Muys, opgenomen in de wervingsreserve, trad op 1 september 2010 in dienst als onderzoeker.

In 2010 bestond het Secretariaat uit volgende leden:

Directeur

Tomas Baum

Onderzoekers

Sara Depauw

Geert Castryck (tot 1 maart 2010)

Nils Duquet

Maarten Van Alstein (vanaf 1 mei 2010)

Marjolein Muys (vanaf 1 september 2010)

Communicatieverantwoordelijke

Wies De Graeve

Office Manager

Margarida Ferro

Het Vredesinstituut biedt stageplaatsen aan om studenten uit binnen- en buitenland de kans te geven kennis te maken met een professionele omgeving, het parlementaire huis en het academisch werk van het instituut. Onder begeleiding van de directeur waren Andrea Eduardo Varisco (Italië), Jonas Heyvaert (België) en Alexander Tresvig (Noorwegen) in 2010 als stagiair aan de slag bij het Vredesinstituut. Sofia José Santos (Portugal) werkte in 2010 vier maanden als gastonderzoeker bij het Vredesinstituut.

6.5

Externe relaties

6.5.1 Netwerk

6.5.1.1 Academisch netwerk

Voor de onderzoeksoopdracht van het Vredesinstituut zijn nationale en internationale contacten in de academische wereld noodzakelijk, onder meer om informatie uit te wisselen, netwerken op te zetten en complementair onderzoek te doen. In 2010 werden de reeds bestaande contacten uitgebreid en werden nieuwe waardevolle contacten gelegd met andere instellingen voor vredesonderzoek en internationale betrekkingen in binnen- en buitenland. Dit gebeurde door bijdragen aan conferenties, samenwerkingsverbanden voor activiteiten of publicaties, en persoonlijke contacten.

Bijdragen op academische evenementen

Medewerkers van het Vlaams Vredesinstituut leverden een bijdrage aan volgende academische evenementen:

- Op 13 januari 2010 gaf Tomas Baum een lezing over de Kantiaanse vrede aan de Goethe Universiteit in Frankfurt.
- Op 14 januari 2010 gaf Tomas Baum een lezing over de Kantiaanse vrede in het Peace Research Institute Frankfurt (PRIF).
- Op 14 maart 2010 leidde Tomas Baum een seminarie in over de ‘democratische vrede’ aan de Atlantische Akademie in Pfalz.
- Op 24 mei 2010 presenteerde Tomas Baum de paper ‘How the Critical Acquis Informs the Idea of Perpetual Peace’ tijdens de ‘XI International Kant Congress’, van 22 tot 26 mei 2010 in Pisa, georganiseerd door het Kant-Gesellschaft, de *Società Italiana di Studi Kantiani* en de Universiteit van Pisa.
- Tomas Baum was samen met Wolfgang Wagner (VUA) voorzitter van de workshop ‘Domestic Politics and International Security’ op het ‘Politologenetmaal’, op 27 en 28

mei 2010 in Leuven, georganiseerd door de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek (NKWP) en het Politologisch Instituut. Maarten Van Alstein stelde op diezelfde conferentie de paper 'From Enigma to Enemy: the Belgian Foreign Policy Elite, and the Soviet Union, 1944-1945' voor.

- Op 8 juli 2010 stelde Nils Duquet het onderzoek van het Vredesinstituut inzake vredesopvoeding voor in de Peace Education Commission (PEC) tijdens de 'International Peace Research Conference 2010', van 6 tot 10 juli 2010 in Sydney, georganiseerd door de International Peace Research Association (IPRA). Op diezelfde conferentie presenteerde hij de paper 'Arms acquisition methods by non-state actors and the dynamics of intrastate armed conflict' in de Internal Conflicts Commission.
- Op 10 september 2010 presenteerde Nils Duquet de paper 'Arms acquisition methods by non-state actors and the dynamics of intrastate armed conflictsessie' in de sessie 'Non-state actors in conflict' van de SGIR 7th Pan-European International Relations Conference, van 9 tot 11 september 2010 in Stockholm, georganiseerd door de Standing Group of International Relations. Op diezelfde conferentie presenteerde Sofia José Santos, visiting scholar bij het Vredesinstituut, de paper 'Peace media and the de-securitization of post-conflict societies' in de sessie 'Memory, myths and truth'.
- Van 24 tot 26 september 2010 nam Maarten Van Alstein in het kader van onderzoek naar de herdenking van WOI deel aan een seminarie 'Dark Tourism' in Cambridge, georganiseerd door het Institute for Continued Education.
- Op 8 oktober 2010 presenteerde Maarten van Alstein 'Archieven en Koude Oorlog-onderzoek in België' op de studiedag 'Bronnen voor de studie van het Belgisch buitenlands beleid en de Europese integratie' van het Algemeen Rijksarchief in Brussel.
- Op 14 en 15 oktober 2010 nam Sara Depauw deel aan een seminarie over de regulering van handel in *dual-use* items in Chaudfontaine, georganiseerd door Prof. Q. Michel van de Universiteit van Luik. Zij gaf er de presentatie 'The Belgian export control regime: local governance of global risks'.

Prijs van het Vlaams Vredesinstituut

Het Vredesinstituut reikte in 2010 de 'Prijs van het Vlaams Vredesinstituut' uit voor de beste masterproef in vredesonderzoek. Met die prijs betrachtte het instituut het onderzoek naar vredesvraagstukken in het algemeen aan de Vlaamse universiteiten te bevorderen.

De Prijs van het Vlaams Vredesinstituut 2010 werd uitgereikt op 16 december 2010 in de Zuilenzaal van het Vlaams Parlement aan Jelle Leunis voor zijn masterproef '*Evaluatief kader voor de beoordeling van Private Military Companies geformuleerd vanuit de Just War*'

Theory'. Uit het juryverslag: "De masterproef heeft een zeer ambitieuze insteek en wordt breed opgezet. De auteur betracht vanuit de just war theory een evaluatief kader te formuleren tot beoordeling van militaire uitbesteding en van private military companies. Zodoende koppelt de thesis een recent fenomeen aan een historisch kader. Het gebruikte begrippenkader wordt bij aanvang goed uitgewerkt en vervolgens worden 'klassieke' benaderingen toegelicht. De auteur doet dit met voldoende aandacht voor de verschillen in tijdsgeest. Uit zijn tekst blijkt een grote belezenheid. Het is een geëngageerde dissertatie met normatieve stellingnamen die evenwel niet in een wit/zwart logica vervalt. De geschetste problematiek is bijzonder relevant en het bijeengebrachte materiaal biedt veel potentieel voor verdere uitwerking."

Het zilver was voor de masterproef "*Een Congolese democratie op papier: een casestudy omtrent de relatie tussen media en staat in de Democratische Republiek Congo*" van Karel Deneckere. Uit het juryverslag: "Gebaseerd op een welomschreven probleemstelling, vertrekt de verhandeling vanuit een voldoende uitgewerkt theoretisch kader dat nadien ook wordt toegepast. De probleemstelling - verhouding tussen media en staat in DRC - wordt op een systematische wijze beantwoord. De auteur bakent zijn onderzoek goed af door op twee exemplarische ijkpunten te concentreren. De lezer krijgt een goed beeld van het conflict in Oost-Congo doorheen het argument dat over de berichtgeving in Le Potentiel gemaakt wordt."

Op de derde plaats eindigde de masterproef "*De Europese rol in de hervorming van het Congolese leger*" van Hans Merket. Uit het juryverslag: "De masterproef vertrekt vanuit een uitgewerkt theoretisch kader van "'multilocation coordination' in Security Sector Reform (SSR)". De probleemstelling betreft de rol van de EU en haar lidstaten in de hervorming van het Congolese leger en wordt in verschillende onderzoeksvragen opgesplitst. Het onderzoek is pragmatisch afgebakend, en de auteur heeft veldwerk verricht in Kinshasa en had contacten met stakeholders en deskundigen uit de praktijk. De jury waardeert in het bijzonder dat de auteur concrete aanbevelingen formuleert inzake de functionering van EUSEC RDC, wat het beleidsgericht karakter versterkt."

6.5.1.2 Politiek netwerk

Als paraparlementaire onderzoeksinstituting is het voor het Vredesinstituut ook van groot belang in de politieke omgeving een breed netwerk uit te bouwen. Het Vlaams Parlement en de Vlaams volksvertegenwoordigers komen daarbij vanzelfsprekend op de eerste plaats. Het Vredesinstituut ondersteunt het parlement onder meer door de publicatie van advies- en achtergrondnota's, het uitbouwen van een documentatiecentrum en het organiseren van werkbezoeken, conferenties en seminars (zie hoofdstuk 3). Het Vredesinstituut hield de parlementaire gemeenschap op de hoogte van zijn activiteiten met diverse artikels in Parlando, het huisblad van het Vlaams Parlement.

Naast zijn rol in het Vlaams Parlement, legde het Vredesinstituut ook contacten met het brede Vlaamse beleidsveld, bijvoorbeeld met de Dienst Controle Strategische Goederen (Internationaal Vlaanderen) m.b.t. wapenhandel en -productie, de administratie Onderwijs m.b.t. vredesopvoeding en het Projectsecretariaat 2014-2018 i.v.m. de herdenking van 100 jaar WOI.

Ook op internationaal vlak bouwde het Vredesinstituut verder aan zijn politiek netwerk. Op 23 februari 2010 gaven voorzitter Nelly Maes en directeur Tomas Baum een toelichting over de oprichting en werking van het Vlaams Vredesinstituut in de National Assembly for Wales (Cynulliad Cenedlaethol Cymru). Het Vredesinstituut werd er uitgenodigd door het National Assembly Petitions Committee, dat zich boog over de vraag tot oprichting van een Wales Peace Institute.

Het Vredesinstituut is sinds 2008 ook betrokken bij het opzetten van een 'Peace Network of European Cities and Regions'. Vanuit Noord-Ierland is het initiatief genomen om een dergelijk netwerk te ontwikkelen. Na de Goede Vrijdagakkoorden heeft de Europese Unie beslist fondsen vrij te maken (PEACE I, II en III) om via het lokale niveau het vredesproces te ondersteunen. Binnen het PEACE III-programma wordt het initiatief genomen om de hand te reiken naar andere regio's en steden om ervaringen uit te wisselen en lessen te delen. Ook vertegenwoordigers van Ierland, Noord-Ierland, Cyprus, Baskenland en de Europese Commissie ondersteunen dit netwerk. In dat kader sprak directeur Tomas Baum op 20 mei 2010 de PEACE III Conferentie toe in Belfast. Deze conferentie werd georganiseerd door het Special EU Programmes Body (SEUPB), dat structurele fondsen op het grensgebied tussen Noord-Ierland en Ierland beheert waaronder het Peace III-programma. De directeur baseerde zijn toespraak op de resultaten van het onderzoek van het Vredesinstituut naar vredesopvoeding en conflicthantering.

Het Vredesinstituut werd uitgenodigd om op 30 juni 2010 zijn onderzoek naar tussenhandel in wapens en *dual-use* producten toe te lichten in het United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR) in Genève. UNIDIR is een autonoom onderzoeksorgaan binnen de VN dat onderzoek doet naar ontwapening en veiligheid. Op deze manier werd het Vredesinstituut geïntroduceerd in een nieuw internationaal netwerk op hoog niveau.

Op 1 juli 2010 nam België het voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie over. Dit voorzitterschap was voor het Vredesinstituut een uitgelezen moment om zijn internationaal netwerk samen te brengen over recente ontwikkelingen op het gebied van de wapenhandel en wapenproductie in Europa. De conferentie 'Wapenexportcontrole en de ontlukende Europese defensiemarkt' vond plaats op 29 november 2010 in het Vlaams Parlement, onder het Belgische EU-voorzitterschap.

6.5.1.3 Contacten met het middenveld en stakeholders

Naast de politieke en academische gemeenschap, is ook het middenveld een belangrijke partner en stakeholder van het Vredesinstituut. Het instituut is immers meer dan een expertisecentrum; het is ook een Vlaams politiek-maatschappelijke instelling. Structureel is deze band verankerd door een sterke vertegenwoordiging van middenveldorganisaties in de Raad van Bestuur van het instituut.

Het Vredesinstituut bouwt ook meer informele contacten op met de Vlaamse civiele maatschappij. Met name bij de verspreiding van onderzoeksresultaten wordt dit netwerk aangesproken. Bij de evenementen in 2010 georganiseerd door het Vredesinstituut, was telkens een brede vertegenwoordiging van vredes- en ander sociaal geëngageerde verenigingen aanwezig. Het gaat echter niet om eenrichtingsverkeer. Het Vredesinstituut gaat uit van een wisselwerking en uitwisseling van informatie en ervaring. Ook met internationale middenveldorganisaties werden in 2010 contacten gelegd.

Op 13 maart 2010 vertegenwoordigde directeur Tomas Baum het Vredesinstituut in een panel op de conferentie 'Oorlog, uw beste belegging' in Brussel, georganiseerd door onder meer Vrede vzw.

Op 30 maart 2010 lichtte het Vredesinstituut zijn onderzoeksresultaten inzake vredesopvoeding toe op de 'Forumdag Herinneringseducatie', georganiseerd door het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie. Samen met Kleur Bekennen werd op 25 mei een focusgroep met leerkrachten georganiseerd in het kader van het ontwikkelen van een online-database ter valorisering van het onderzoek naar vredesopvoeding.

Directeur Tomas Baum werd uitgenodigd om in 2010 te zetelen in de jury van de Vredesprijs van de Stad Ieper. Deze jury stelde een shortlist samen van genomineerden voor de Vredesprijs. Leerlingen en burgers uit de regio beslisten wie van de genomineerden de lauraat wordt.

Op 2 juni 2010 opende directeur Tomas Baum de evaluatiedag van het project 'Peers of Romeo & Julia', een project over conflictbeheersing op school, georganiseerd door Pax Christi Vlaanderen.

In internationale context nam Wies De Graeve deel aan de internationale workshop 'Right of self-determination and the role of Europe in the Israeli-Palestinian conflict', van 25 tot 30 april 2010 in Berlijn. De workshop met een aantal Europeanen, Israeli's uit de Likoud partij en Yisrael Beiteinu en Palestijnen uit Fatah, was een pilootproject voor een nieuwe methode voor conflicttransformatie (KUMI). Hij nam ook deel aan een tweede dergelijke pilootworkshop van 27 augustus tot 3 september 2010 in Berlijn met Europese deelnemers, over de integratie van moslims in Europa.

In 2010 werd ook in publicaties van middenveldorganisaties aandacht besteed aan de onderzoeksresultaten die het Vredesinstituut publiceerde, onder meer inzake vredesopvoeding, herdenking en wapenhandel. Het Vredesinstituut volgt bovendien de vredesactiviteit in Vlaanderen op de voet en de medewerkers van het instituut waren regelmatig aanwezig 'in het veld'.

Het bedrijfsleven is eveneens een belangrijke betrokken actor in het werkveld van het Vredesinstituut. Met name inzake thema's als wapenhandel, militaire O&O en maatschappelijk verantwoord ondernemen, is een open contact noodzakelijk. Het instituut verwelkomde dan ook de aanwezigheid van vertegenwoordigers van de betrokken industrie-sectoren op zijn evenementen.

6.5.2 Evenementen

Op 2 maart 2010 presenteerde het Vredesinstituut twee rapporten over het internationale (juridische) kader en het Belgische controlestelsel m.b.t. **tussenhandel in wapen en dual-use goederen**. De rapporten bieden een grondige analyse van de controle op tussenhandel, zowel internationaal als in ons land. De rapporten werden voorgesteld door Kathleen Van Heuverswyn, die het onderzoek in opdracht van het Vredesinstituut uitvoerde.

Op 8 maart 2010 stelde het Vredesinstituut het **rapport 'Over positieve en negatieve vrede - Vredesopvoeding voor het basis- en secundair onderwijs in Vlaanderen: conceptuele afbakening en analyse van het aanbod'** voor tijdens een ochtendseminarie in het Vlaams Parlement. Het onderzoek werd gepresenteerd door Geert Castryck en Nils Duquet. Een discussiepanel met Vlaamse volksvertegenwoordigers

gaf een eerste reactie, en aanwezige organisaties en stakeholders werden uitgenodigd om mee te debatteren.

In het onderzoeksprogramma Wapenhandel en -productie volgt het Vredesinstituut het gewestelijke, federale en internationale juridische kader voor buitenlandse wapenhan-

del en de evoluties van de wapenproductie en -handel in Vlaanderen. Het Vredesinstituut publiceert elk voorjaar een jaarrapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen van de vergunde export tijdens het voorbije jaar. Op woensdag 17 maart 2010 werd editie 2009 in het Vlaams Parlement voorgesteld.

Gezien het Europese en internationale karakter van de controle op tussenhandel in wapens en *dual-use* producten, bracht het Vredesinstituut op 1 juni 2010 internationale expertsamen voor het seminarie **‘Brokering in military and dual-use items’** over het onderzoek van het Vredesinstituut inzake tussenhandel.

Het Vredesinstituut pakte de voorbije jaren uit met verschillende onderzoeken naar vredesopvoeding in het Vlaamse onderwijs. Na het publiceren van dit onderzoek, bracht het Vredesinstituut leraars, betrokken actoren, ervaringsdeskundigen en beleidsmakers samen tijdens een conferentie om verder na te denken over de rol van vredesopvoeding in het onderwijs. De **conferentie ‘Vredesopvoeding: van**

kennis tot actie’ vond plaats op 28 september 2010, in de Vlaamse Vredesweek. Op het programma stonden onder meer een lezing door Prof. Lode Walgrave, een uitwisseling van goede praktijken voor vredesopvoeding, en een debat met Vlaams volksvertegenwoordigers.

Ter herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog organiseerden het Vlaams Vredesinstituut, In Flanders Fields Museum en Vredesstad Ieper aan de vooravond van de 92e verjaardag van de Wapenstilstand een **Elfnovemberlezing**. Na burgemeester Tadatashi Akiba van Hiroshima in 2008 en oorlogscorrespondent Robert Fisk in 2009, was schrijver Erwin Mortier dit jaar ingegaan op de uitnodiging om zijn visie op oorlog en vrede neer te schrijven ter herdenking van de Eerste Wereldoorlog. Het muzikale luik van de Elfnovemberlezing werd gebracht door Graindelavoix. Het evenement werd bijgewoond door meer dan 350 aanwezigen.

Op 29 november 2010 vond in het Vlaams Parlement **de conferentie ‘Wapenexportcontrole en de ontluikende Europese defensiemarkt’** plaats. De conferentie werd georganiseerd door het Vredesinstituut, de Dienst Controle Strategische Goederen, GRIP en SIPRI, met de steun van het Belgische EU-voorzitterschap. Het doel van de conferen-

tie was om de rationale voor een Europese defensiemarkt onder de loep te nemen en na te gaan in hoeverre een economisch gericht beleid kan en moet worden gekoppeld aan een preventief beleid inzake wapenuitvoer. De conferentie omvatte drie themaworkshops

en één plenaire zitting die op zoek ging naar onderliggende beleidskeuzes die de rol van de EU in de wereld vorm geven. Meer dan honderd deelnemers uit binnen- en buitenland woonden deze conferentie bij.

Het Vredesinstituut reikte in 2010 de **‘Prijs van het Vlaams Vredesinstituut’** uit voor een masterproef. Door het uitreiken en promoten van de prijs wilde het Vredesinstituut het vredegericht onderzoek aan de Vlaamse universiteiten in verschillende disciplines stimuleren (zie 6.5.1.1). De kandidaturen voor de ‘Prijs van het Vlaams Vredesinstituut 2010’ waren talrijk en boeiend. De uitreiking vond plaats op 16 december 2010 in het Vlaams Parlement.

6.5.3 Communicatie

Strategische communicatie

Het sluitstuk van het onderzoeks-, advies- en documentatiewerk van het Vlaams Vredesinstituut is een doeltreffende externe communicatie. Om de efficiëntie te verhogen, werd complementair aan het strategisch plan van het instituut, in een strategisch communicatieplan nagegaan hoe de missie, visie en strategie van het instituut best in elkaar kunnen haken met externe (strategische) communicatie.

Dit communicatieplan was in 2010 richtinggevend voor de externe communicatie van het Vredesinstituut, als ondersteuning van het vastgelegde strategisch plan en als veruitwending van de identiteit van het instituut die stilaan vorm krijgt. Na het verduidelijken van de strategische uitgangspunten voor de externe communicatie van het instituut, een analyse van de bestaande externe communicatie en het overlopen van de sleutelementen van de communicatiestrategie (doelgroepen en instrumenten) stelt het plan een resem concrete acties voorop. Zo werd in 2010 een nieuwe website uitgetekend (online sinds februari 2011), werd het drukproces van achtergrondnota's en rapporten efficiënter en goedkoper gemaakt, werd een basispromotiepakket ontwikkeld en werd de communicatie met het Vlaams Parlement opgevoerd.

Huisstijl

Voor zijn huisstijl werkt het Vredesinstituut samen met Gramma nv. Gramma is een netwerkpartner van de Total Identity Group en is gespecialiseerd in strategische verkenningen op vlak van identiteit, imago en positionering én de visuele en communicatieve implicaties daarvan. Gramma staat in voor de lay-out van de publicaties van het Vredesinstituut.

Website

De website van het Vredesinstituut is het centrale vehikel voor voorlichting en communicatie. Het adres van de website wordt dan ook op alle dragers duidelijk gecommuniceerd en het onderhoud en de uitbouw van de site zijn permanente aandachtspunten. Transparantie en soberheid primeren in zowel structuur als vormgeving. De vernieuwing van de website (afgerond in februari 2011) werd in 2010 voorbereid.

www.vlaamsvredesinstituut.eu

www.flemishpeaceinstitute.eu

Digitale Nieuwsbrief

In 2010 werden regelmatig elektronische nieuwsbrieven uitgestuurd naar abonnees. Geïnteresseerden kunnen via inschrijving op de nieuwsbrief op de hoogte blijven van activiteiten of nieuwe publicaties van het Vredesinstituut.

6.5.4 Het Vredesinstituut in de pers

Persberichten

- 02/03/2010 'Vredesinstituut wijst op lacune in Belgische controle op wapenhandel'
- 08/03/2010 '10 jaar 'Culture of peace': het Vredesinstituut maakt een balans op van vredesopvoeding in Vlaanderen'
- 17/03/2010 'Jaarrapport Vredesinstituut licht Vlaamse wapenhandel door'
- 29/11/2010 'Liberalisering van Europese defensiemarkt vuurt het debat over controle op wapenhandel aan'

Audiovisuele media

- 2/03/2010 'Geen controle op tussenhandel in wapens.'
Eén: Het Journaal
- 15/03/2010 'Nieuwe voorzitter Vredesinstituut'
Radio1: Vandaag
- 17/03/2010 'Jaarrapport wapenhandel'
Q-Music/JoeFM: Nieuws
- 17/03/2010 'Jaarrapport wapenhandel'
Radio1/Radio2/Klara: Nieuws
- 17/03/2010 'Jaarrapport wapenhandel'
Eén: Het Journaal
- 15/06/2010 'Vlaanderen voert wapens uit naar de Filippijnen'
Radio1/Radio2/Klara: Nieuws
- 31/08/2010 'Waalse wapens voor Afghanistan'
Radio 1: Joos
- 5/11/2010 'Halfjaarlijks verslag wapenhandel'
Q-Music/JoeFM: Nieuws

Geschreven Pers

- 6/02/2010 'Wapenproducent FN boekt recordresultaat ondanks crisis'
De Morgen
- 03/03/2010 'België voert een symbolisch beleid'
Knack
- 03/03/2010 'Wet op wapenhandel schiet doel voorbij'
Het Belang van Limburg
- 03/03/2010 'België controleert te weinig op tussenhandel van wapens'
De Morgen
- 03/03/2010 'Belgische controle op wapenhandel faalt'
De Tijd
- 03/03/2010 'Belgische controle op wapenhandel schiet doel voorbij'
Metro
- 18/03/2010 'Sp.a wil Vlaamse wapenexport strenger maken'
De Tijd
- 18/03/2010 'Vlaamse wapenhandel boomt'
De Morgen
- 18/03/2010 'Vlaams Vredesinstituut rijdt blind'
De Standaard
- 18/03/2010 'Wapenhandel met Saoedi's op volle toeren'
De Standaard
- 18/03/2010 'Vlaamse wapenexport'
Gazet van Antwerpen

- 18/03/2010 'Drie keer meer wapens ingevoerd voor particulieren'
Het Laatste Nieuws
- 18/03/2010 'Vlaamse wapenexport verdubbeld in vijf jaar'
Metro
- 16/06/2010 'Vlaanderen verhandelt wapens naar Saoedi-Arabië, Irak en de Filippijnen'
De Morgen
- 16/06/2010 'Vlaams militair materieel komt in Irak terecht'
Metro
- 17/07/2010 'Lessen voor vrede en verdraagzaamheid'
De Morgen
- 24/08/2010 'VS bestrijden Taliban met Belgisch 'superwapen''
Gazet van Antwerpen
- 10/11/2010 'Onzichtbare wapenwedloop houdt aan'
Tertio
- 12/11/2010 'Om niet risicoloos te herdenken'
De Standaard
- 24/11/2010 'Worstelen met geweld'
Knack
- 08/12/2010 'Financial crisis "threatens EU industrial goals", experts warn'
Jane's Defence Weekly

6.5.5 Publicaties in externe fora

Duquet, N. (2010), 'Een vergeten conflict? De Verenigde Naties en het conflict in de Nigerdelta', In: Baert, F., Pauwels, A. & Smis, S. (red.), *Langs de vuurlijn. De VN en gewapende conflicten*. Leuven: Acco, 155-167.

Castricky, G. (2010), 'Herinneringseducatie in het Vlaamse onderwijs: een pleidooi voor Holocaustherdenking, geschiedenisonderwijs en vredesopvoeding?', *Hermes*, 47

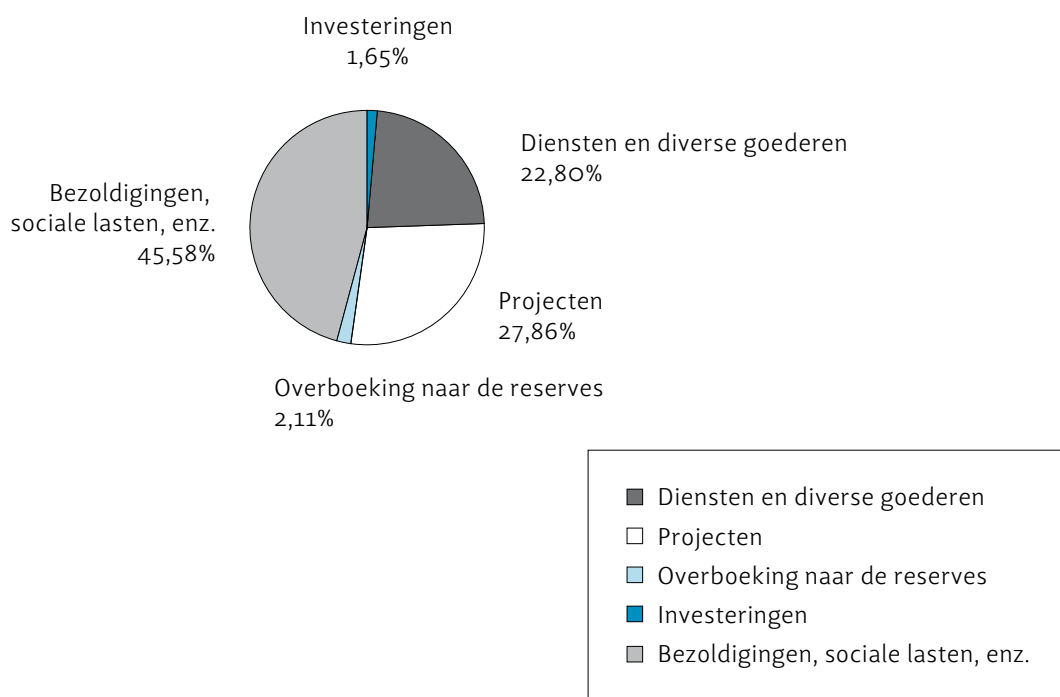
#7

Financieel verslag

De jaarrekening 2010 van het Vlaams Vredesinstituut omvat de uitgaven voor de in dit jaarverslag beschreven activiteiten.

In samenwerking met de diensten van het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement, voert het Vlaams Vredesinstituut een autonome budgettaire en economische boekhouding in SAP. Dit houdt in dat naast de afzonderlijke begroting ook een afzonderlijke jaarrekening wordt opgemaakt. Het Vlaams Parlement kent het Vredesinstituut jaarlijks een werkingstoelage toe en keurt jaarlijks, op voorstel van de Raad van Bestuur, de begroting en de rekeningen van het instituut goed. Het Vredesinstituut volgt de boekhoudregels zoals opgelegd in het Begrotings- en Boekhoudreglement van de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen. De rekeningen worden gecontroleerd door het Rekenhof.

In 2010 bedroegen de uitgaven van het budgettair resultaat 1.153.138,15 euro.

#8

Publicaties 2009 – overzicht

8.1

Nederlandse publicaties

Onderzoeksrapporten

- *Het internationale kader voor controle op tussenhandel in militaire en dual-use goederen*
Auteur: Kathleen Van Heuverswyn
Publicatie: Brussel, 2 maart 2010
ISBN 9789078864264, 167 p.
- *Het Belgisch controlestelsel voor tussenhandel in militaire en dual-use goederen*
Auteur: Kathleen Van Heuverswyn
Publicatie: Brussel, 2 maart 2010
ISBN 9789078864288, 122 p.
- *Over positieve en negatieve vrede*
Auteurs: Geert Castryck en Nils Duquet
Publicatie: Brussel, 8 maart 2010
ISBN 9789078864295, 196 p.
- *Vlaamse buitenlandse handel in wapens en producten voor tweeërlei gebruik 2009*
Auteur: Nils Duquet
Publicatie: Brussel, 17 maart 2010
ISBN 9789078864318, 162 p.

Achtergrondnota's

- *Het gemeenschappelijk standpunt over wapenuitvoer in het licht van een ontluikende defensiemarkt*
Auteur: Sara Depauw
Publicatie: Brussel, 25 januari 2010
ISBN 9789078864271, 21 p.
- *Toetsingskader voor een Vlaams decreet inzake de buitenlandse handel in militaire goederen*
Auteur: Sara Depauw en Kathleen Van Heuverswyn
Publicatie: Brussel, 7 juli 2010
ISBN 9789078864356, 50 p.
- *SIPRI Yearbook 2010 - Samenvatting in het Nederlands*
Auteur: SIPRI
Publicatie: Brussel, 8 juli 2010

- *Amerikaanse tactische kernwapens in Kleine Brogel in het licht van internationale ontwikkelingen*

Auteur: Marjolein Muys

Publicatie: Brussel, 22 september 2010

ISBN 9789078864363, 20 p.

- *Oorlogsherenking herdacht*

Auteurs: Francine Migneault, Isabella la O' en Maarten Van Alstein

Brussel, 23 september 2010

ISBN 9789078864387, 44 p.

Adviesnota's

- *Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2009*

Publicatie: Brussel, 14 juni 2010

- *Advies bij de operationalisering van vakoverschrijdende eindtermen: herinnerings- en vredeseducatie*

Publicatie: Brussel, 21 juni 2010

- *Advies bij de International Declaration on Flanders Fields*

Publicatie: Brussel, 22 december 2010

Jaarverslag

- *Jaarverslag 2009*

Publicatie: Brussel, 5 juli 2010

ISBN 9789078864349, 80p.

Lezing

- *Elfnovemberlezing door Erwin Mortier*

Publicatie: Ieper, 10 november 2010

8.2

In het Engels vertaalde publicaties

Onderzoeksrapporten

- *The international framework for control of brokering in military and dual-use items*
Auteur: Kathleen Van Heuverswyn
Publicatie: Brussel, 2 maart 2010
ISBN 9789078864225, 167 p.
- *The Belgian regime for the control of brokering in military and dual-use items*
Auteur: Kathleen Van Heuverswyn
Publicatie: Brussel, 2 maart 2010
ISBN 9789078864332, 122 p.
- *On Positive and Negative Peace*
Auteurs: Geert Castryck en Nils Duquet
Publicatie: Brussel, 8 maart 2010
ISBN 9789078864370, 196 p.
- *Flemish foreign arms trade and trade in dual-use items 2009*
Auteur: Nils Duquet
Publicatie: Brussel, 17 maart 2010
ISBN 9789078864318, 162 p.

Achtergrondnota's

- *The Common Position on arms exports in the light of the emerging European defence market*
Auteur: Sara Depauw
Publicatie: Brussel, 25 januari 2010
ISBN 9789078864301, 21 p.
- *US tactical nuclear weapons at Kleine Brogel in the context of international developments*
Auteur: Marjolein Muys
Publicatie: Brussel, 22 september 2010
ISBN 9789078864400, 20 p.

- *War commemoration reconsidered*
Auteurs: Francine Migneault, Isabella la O' en Maarten Van Alstein
Brussel, 23 september 2010
ISBN 9789078864394, 44 p.

Adviesnota's

- *Advice concerning the annual report of the Flemish Government on the arms trade in 2009*
Publicatie: Brussel, 14 juni 2010
- *Advice concerning the cross-curricular attainment targets: remembrance and peace education*
Publicatie: Brussel, 21 juni 2010
- *Advice concerning the international declaration on Flanders Fields*
Publicatie: Brussel, 22 december 2010

Jaarverslag

- *Annual Report 2009*
Publicatie: Brussel, 5 juli 2010
ISBN 9789078864349, 80p.

Lezing

- *11 November Lecture by Erwin Mortier*
Publicatie: Ieper, 10 november 2010

Colofon

Redactie:

Wies De Graeve

Met dank aan:

Liva Kuipers

Lay-out:

Wendy Guns, Gramma nv

Drukwerk:

Drukkerij Artoos

Brussel, 8 juni 2011

ISBN 9789078864431

Het Vlaams Vredesinstituut werd bij decreet opgericht door het Vlaams Parlement als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek. Het Vredesinstituut voert wetenschappelijk onderzoek uit, documenteert relevante informatiebronnen, en informeert en adviseert het Vlaams Parlement en het brede publiek inzake vredesvraagstukken.

Vlaams Vredesinstituut

Leuvenseweg 86

1000 Brussel

tel. +32 2 552 45 91

vredesinstituut@vlaamsparlement.be

www.vlaamsvredesinstituut.eu